

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Iacobi Brvckeri Regiae Scient. Societatis, Qvae Berolini
Floret, Membri Historia Critica Philosophiae**

A Tempore Resvscitarvm In Occidente Litterarvm Ad Nostra Tempora

Brucker, Johann Jakob

Lipsiae, 1744

Capvt Tertivm. De Metaphysicae Et Pnevmatologiae Mvtationibvs
Recentioribvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-28327

quidem conspirante per cultiores Europae partes omni eruditorum caterua, ita emendata, illustrata, aucta est disciplina physica, ut si omnium seculorum industriam colligamus, coeutiisse tamen orbem philosophicum usque ad seculum XVII merito dicendum sit, tantumque praestiterit sesquiseculum, quantum omnis aetatis curiositas nunquam effecit. Ex quo constat, quid ad emendandam mutandamque physicam philosophiae partem post renatas literas, maxime Seculum XVII et XVIII attulerit.

CAPVT TERTIVM.

DE METAPHYSICAE ET PNEVMATOLOGIAE MUTATIONIBVS RECENTIORIBVS.

§. I.

Fata metaphysicae recentiora.

Ex physico regno ad metaphysicum transimus, iustraturi, quid in eo noui attulerit quid mutauerit, philosophorum industria. Ne vero, quod haecenus plerosque terruit, metaphysicae nomen ab hac consideratione lectorem velut spectrum quoddam abigat, nonnulla, quae ad huius disciplinae historiam, naturam atque constitutionem pertinent, paucis praefanda, et ex veteris philosophiae historia repetenda sunt. Et nomen quidem metaphysicae ante Aristotelis aetatem, ignotum fuit. Plato enim, qui primus argumentum metaphysicum disputationi philosophicae subiecit, dialecticam vocauit, ut suo loco dictum est. Aristoteles vero distinctius philosophaturus libris, quot hodie extant, quatuordecim, metaphysicam doctrinam primus complexus est, nomen tamen ipsum vel a Theophrasto, vel recentiore paulo aetate, cum deperdit Aristotelis libri recenserentur, ab Andronico Rhodio praefixum est ^a. Aristoteles enim aliis nominibus, et imprimis sapientiae primae, vel philosophiae primae, quin et theologiae aliisque nominibus insigniuit ^b, testatus, singularem et vtilissimam scientiam se eo nomine pandere velle. Quam cum ex praeceptoris disciplina accepisset, qui nobilissimum dialecticae argumentum ideas, siue *ὀνείας ἀντάς καὶ ἀντάς*, esse statuebat ^c, et alios philosophiae vultus effingere vellet, ut et ipse nouae doctrinae auctor videretur, singularem scientiam constituit, in qua de his immutabilibus substantiis sibi agendum, inquirendumque putauit, quae illa principia per se subsistentia sint, quae materiae fluxae et aeternum mutabili certam et durantem naturam largiantur, et a quo principio causaque prima omnis eorum

^a) Conf. PATRICIVS Discuss. Perip. Tom. I. Lib. V. p. 62.

^b) Loca Aristotelis diligenter collegit, et eru-

dite in hoc argumento illustrando versatus est CHRISTIAN. DREIERVS in Sap. prima Diss. III.

^c) Conf. Hist. phil. doctr. de Ideis S. I. §. 6.

eorum catena et emanatio dependeat. Id enim tota illa tractatio de ente prout ens est, de caussis primis principiisque vult, quae intelligi, prout debet, non potest, nisi cum dialectica Platonica comparetur, et tota librorum metaphysicorum Aristotelicorum connexio inspiciatur. Quod hoc loco facere, et hoc pacto origines metaphysicae pandere, heic, vbi recentioris philosophiae historia scribenda est, non licet. Conferri autem cum fructu potest, qui eleganter in hoc saxo voluendo versatus est cel. HOLLMANNVS ^d, comparandaque simul sunt ea, quae docte cumulauit FRANC. PATRICIUS ^e, vt intelligatur, ex quibus fontibus Aristoteles sua hauserit, et qua significatione meditationes eius accipiendae sint. Subtiliter in hoc argumento versatum esse Aristotelem, nec in omnibus adeo culpandum ac plerique hodie faciunt ^f, qui libros eius metaphysicos nec legunt nec intelligunt, facile concedimus, lectorem enim postulat et abstractionibus mathematicis aduetum, et veteris philosophiae Graecanicae hypothesium peritum, et ad obscurum et difficilem illum modum ratiocinandi, quo Stagirita vsus est, maxime attentum. Quibus vero mediis cum carerent quamplurimi, ipsaque oralis Aristotelicae doctrinae transmissio libris eius defossis et sublati diu iam desisset, mirum haud est commentatorum eius gregem, post restitutos luci Aristotelicos libros, nouam sibi ex iis scientiam efformasse, quam metaphysicae nomine ornarunt, eamque in ontologiam quandam seu doctrinam de ente in genere eiusque affectionibus communissimis, adiecta doctrina de Deo et spiritibus, et pneumatologia commutauisse, et vtramque vnus scientiae nomine tradidisse. Quae cum ab Arabum et Scholasticorum ingeniis, valde quidem subtilibus, at Graecae linguae et philosophiae ignaris tractari coepisset, adeo diuersam ab auctoris sui mente philosophia haec prima faciem accepit, vt sua agnoscere, si rediret, Aristoteles aegre posset. Itaque ab Arabum et Scholasticorum aetate metaphysica disciplina aliam prorsus naturam habitumque atque constitutionem naeta est, et noua quaedam scientia emerfit, quae ontologiam tradidit, et de Deo atque spiritibus praeciando, pneumatologiam et theologiam naturalem appendicis loco sibi coniunxit. Quae ab eo tempore non tantum ad renatas vsque literas, sed post eas quoque ad nostra vsque tempora peculiarem sibi in systemate corporeae philosophico locum vindicauit. Nam quamuis spectra lemuresque quibus scatet metaphysica Scholastica perhorrescerent recentioris aetatis philosophi haud pauci, ideoque nonnulli prorsus a metaphysica manum retraherent, quod imprimis consilium secutus est Philippus Melanchthon: fuerunt tamen multi quoque, qui abiectis Scholasticis spinetis, non omnem eius

d) Hist. Metaphys. Syst. phil. T. I.

e) l. c. T. II. L. II. p. 196. sqq.

f) Cogitandum quoque, deesse libros meta-

physicos Aristotelis multos, confusum esse temporis iniuria ordinem, aliena esse adiecta haud pauca, vnde istae difficultates magnam partem oriuntur.

eius disciplinae tractationem abiiciendam esse putarent, praecipue, cum ad theologiam traducta hac lingua philosophica, scientifice, quod dicunt, de mysteriis diuinis disputari, et errantes haereticosque refutari melius posse, plerique statuerent. Qua opinione Peripateticam scholam seculo XVII infectam fuisse, ex illis colligi potest, quae in antecedente parte de fati philosophiae Peripateticae prolixè fati differuimus. Quae tamen cum et Aristotelica non essent, et fructu carere viderentur, factum inde est, vt de emendanda quoque metaphysica, et philosophia prima nonnulli cogitare inciperent. Comparant inter eos, qui talia aggressi sunt nomina Nicolai Taurelli, Henrici Mori, Thomae Hobbessii, Thomae Campanellae, quibus ex Cartesiana schola accessit Ioannes Claubergius, quem postea sodales certatim secuti sunt. Quorum tamen placita de metaphysico argumento hoc loco enarrare eo minus opus est, quo minus ea, quae huc pertinent, in antecedentibus, vbi de horum philosophorum dogmatibus egimus, omisimus. Ea itaque hoc loco repetenda sunt, vt aliqua metaphysicae emendatae et commutatae historia exfurgat. Ipse vero magnus VERULAMIVS ^g, aliam viam ingressus, metaphysicam ad eam naturalis philosophiae partem retulit, quae speculatiua est, quamque in physicam specialem et metaphysicam diuisit, monens, vti se vocabulo metaphysicae sensu a recepto et vulgato discrepanti. „Disiunxit itaque „philosophiam primam a metaphysica, illamque communem scientiarum „parentem esse voluit, quo communia et promiscua scientiarum axiomata „progignerentur, eaque non logice sed physice tractarentur, sed et in- „sitionem de Deo, vno, bono, angelis spiritibus ad theologiam natura- „lem retulit et a metaphysica secreuit. Metaphysicam autem propius ad „Aristotelis mentem retingens, quem ob acumen ingenii mirabilem vo- „cat, metaphysicae, non ea quae penitus in materia submersa sunt, quae- „que ad physicam refert, sed abstracta, constantia, v. c. mentem, ideam, „vindicauit, eamque de forma rerum naturalium atque de fine praecipere „iussit. Eam enim, quae in scholis recepta est, metaphysicam, mas- „sam esse iudicauit ^h inconditam doctrinae ex partibus quibusdam phy- „sicae, veluti de principiis et animo, exque theologia naturali et logica „compositam et congestam, et sublimitate quadam sermonis hominum, „qui se ipsos admirari amant, tanquam in vertice scientiarum positam.“ Neque tamen haec quoque Verulamii *Φιλοσοφούμενα* eaque partitio multis placuit, licet negare nemo auderet, et locum esse debere communibus axiomatibus et vniuersalibus, quibus omnis scientia niteretur, principiis atque regulis, quas philosophiae primae nomine vir summus complectebatur, et in physica parte causas quoque generales, formam, finemque esse enarrandam. Sed permouit metaphysicae significatio Scholastica, quosdam, vt eam omnem ex circulis philosophicis eiciendam esse contenderent. Qua in re magnos animos irasque ostendisse Danielis Hofmanni affectas,

g) De Augp. scient. L. III. c. 4. Opp. Tom. I. p. 190.

h) C. 1. p. 180.

afsectas, et ad satyras conuersum idem vrsisse Christianum Thomasiū, cuius vestigia lepida terminorum metaphysicorum conuersione Germanica pressit ZEIDLERS¹, suis locis iam indicauimus. Quibus adderemus, quod Maresii ex narratione tradunt PASCHIVS et HOLLMANNVS², Gustauī, Suecorum regis, iussu metaphysicam Suecorum regno proscritam, et omnes libros metaphysicos fisco addictos fuisse, si paulo certior eius rei fidem allegare liceret. Neque tamen omnium, qui recentiori aetate de metaphysica iudicarunt, ea mens fuit; sed et *ἀπολογος* et lexiçi eruditi commodique loco, vt lingua philosophantium intelligi queat, conseruandam eam esse in philosophia statuerunt, quae mens fuit IACOBI THOMASII³ et B. BYDDEI⁴; et haud pauca in logicam tractationem quidam transtulerunt, cuius exemplum esse possunt, quae *Artis cogitandi* auctor, Mallebranchius, Croufazius aliique ex metaphysica suis tractationibus logicis insperferunt; haud pauci ad doctrinam de Deo et spiritibus reliquis, praeter communia scientiarum principia eam reuocauerunt⁵, quo scopo praeter Peripateticos plerosque ipse CARTESIVS in *Meditationibus de philosophia prima*, de Deo et anima egit, et post Hamelium B. Syrbius, Rudigerus, et ipse tandem illustris Wolfius incedendum esse rati sunt. Pauci haec theologiae naturali seruantes metaphysicam cum philosophia prima idem esse iusserunt, eamque occupari circa prima communissimaque omnis cognitionis nostrae principia, quae ad singulares quasdam disciplinas referri ob vniuersalitatē suam nequeant, voluerunt, eum inter philosophicas scientias illi locum tribuentes, quem inter mathematicas geometria occupat. Quo sensu *Ontologiam methodo scientifica* pertractare constituit illustris WOLFIVS, et eam quoque singularis scientiae habitu in scenam produxit Cel. HOLLMANNVS. Nobis praeter haec, quae summatim dedimus, in hac vniuersali scientiarum clauē enarranda, non est, quod praecipue in hac nostra tractatione adducendum habeamus. Nuper demum, philosophiae primae⁶ hic honor restitutus est, eiusque axiomata hoc loco enarrare, esset specialem eius historiam condere, et quae hodie obtinent, exponere, sicque instituti nostri fines migrare velle. Omissis itaque iis, quae ex laudatissimorum modo virorum institutionibus metaphysicis hauriri possunt, ad doctrinam de Deo et spiritibus quam plerique metaphysicae iunxerunt, respiciemus, et quid circa hanc partem recentior aetas molita sit, qua licet breuitate porro enarrabimus.

Pp pp 2

§. II. No-

i) In *Metaphysica* lepide Germanice versa, tit. Die wohllehrwürdige, grosachtbare und wohlgelehrte *Metaphysica*, oder *Vbernaturlehre* etc. Vbi in praefatione Satyra mordax in metaphysicam scribitur.

k) *Inu. nou-antiq.* c. II. §. 14. p. 43. l. c. §. 43. p. 594.

l) In *Hist. metaphys.* §. 16. 33. et quae supra in vita filii ea de re diximus.

m) *Elem. phil. instrum.* P. IV.

n) *Conf. THOMAS.* l. c. §. 3. 26. sq.

o) Dedit B. SYRBIUS eruditam dissertationem de *Philosophia prima* loco honorique suo restituenda, qui ideo institutiones quoque philosophiae primae eclecticae scripsit, vt supra dictum.

Fata recentiora theologiae naturalis.

§. II. Nobilissimum metaphysicae doctrinae argumentum a plerisque habetur, quod de prima omnium rerum causa, DEO, agit. Quem cum idearum fontem constituerit Plato, ratio inde intelligitur, cur in metaphysicis ad hanc theologiae naturalis partem ascenderit Aristoteles. Cuius diligentiam imitati haud pauci argumentis metaphysicis euincere conati sunt, dari eiusmodi ens summum, infinitum, perfectissimum, et necessario existens, a quo reliqua dependeant entia omnia et existentiae suae rationem in se habeant. Non est loci praesentis eos allegare, qui ratiocinationibus metaphysicis (de his enim in praesentia sermo tantum est.) Deum esse demonstrauerunt, nec, de vario nobilissimam hanc veritatem euincendi modo, efficacia et ratione differere. Collegit omnia diligenter et adductis copioso indice scriptoribus enarrat Io. ALB. FABRICIUS ^p, qui videndus. Id vnum *ὁς ἐν παρόδῳ* notamus, nostro hoc tempore inter controuersias Leibnizio-Wolfianas plurimum disputatum esse de usu et valore argumentorum pro existentia Dei, cum viris his celeberrimis, et praecipue Wolfio, eae rationes suspectae viderentur, quae pro Deo demonstrando plerumque allegari solent ^q, eo quod elabendi viam atheis eas pandere crederet, statueretque, non certius et efficacius argumentum deduci posse, quam quod a contingentia rerum peti potest, qua in re praeuentem habuit Leibnizium. Ita enim visus est, validissima, quae hucusque in impietatis patronos emissa sunt tela eneruasse, et in solo metaphysico argumento obscuro paucisque intellecto spem omnem et fiduciam collocasse. Qua in re annon de umbra litigauerint viri docti, et an tanto strepitu de argumenti metaphysici pondere decertandum fuerit, re ipsa a nemine negata, nos lectoris prudentiae definiendum relinquimus, fate-mur autem, argumentum illud, quod a rerum contingentia desumitur, modo recte explicetur, et tollatur omnis ambiguitas, omnium maxime stringere nobisque videri omnium euidentiissimum, modo rationem sufficientem existentiae rerum requiri, admittamus. Quo principio, licet sufficienter non explicato omnes nixi sunt, qui hanc demonstrandae existentiae Dei rationem adhibuerunt; adhibuerunt autem iam inter scholasticos plurimi: quamuis inde colligi non posse putamus, reliquas rationes hac imprimis supposita, nihil recte valere vel demonstrare posse. Quae cum latius in pneumatologia disputari soleant, ad eius institutiones lectorum dimittimus. Hac vero veritate velut quae certissime demonstrari queat admissa, manifestum est, peccauisse in ipsam philosophiam post renatas quoque literas omnes, quotquot impietati vel palam velificarunt, vel latenti veneno, vti emendatae philosophiae colore, pietati insidiati sunt. Quorum vtinam non tam amplius catalogus contexi et non sine humani intellectus opprobrio demonstrari posset, ipsum, quod Numinis beneuolentiae debemus, philosophiae beneficium, ad oppugnandam DEI existen-

p) In Syllabo scriptorum de V. R. C.

q) Vid. LUDOVICI Hist. phil. Wolf. P. I. c. 14. §. 237. 259. 391. 397.

existentiam et maiestatem tot vana et otiosa ingenia nefandis ausibus adhibuisse, quae tamen acutius se cernere, et eiuratis vulgi praeiudiciis liberius philosophari gloriata sunt. Id quod ex amplissimis atheorum indicibus disci potest, quos conscripsit IENKINI THOMASII ^r, IO. FRANC. BVDDI ^s, et IAC. FRID. REIMMANNI ^s diligentia. Quibus tamen copiosior ipsorum systematum, ab atheismi patronis in usum vocatorum enarratio et succincta eneruatio merito addenda esset, ut intelligi posset, quantum in argumento omnium nobilissimo recentior philosophia profecerit. Quibus dein nouae attributorum operumque diuinorum explicationes quae impietatis tela retundere viri docti et laudabili pietatis zelo flagrantes studuerunt ^{ff}, adiaci possent, quo pacto utilis admodum et dogmatica theologiae naturalis historia condi posset, quam haecenus desideramus. Distinguendi autem cum sint athei theoretici, qui certis dogmatum fundamentis, hanc impietatem superstruunt, a practicis, quorum sine Dei timore cultuque ob atheismum, vita est; ipsi quoque theoretici non omnes propria doctrinarum aedificia construxerint, quibus abesse numen iustum est; eos quos systematicos non incommode dixeris, proprie heic in censum venire, apertum est. Ast haec omnia enucleate tradere, et eos enumerare non licet, quos perperam hac macula notauit praeposterus eorum zelus, quibus atheismo suspectum omne illud est, quod vel ipsi non intelligunt, vel a receptis opinionibus et *παιδείας τρόπω* recedit, vel consequentiarum machinis in prauos sensus torquetur, quosque inuidia magis quam sinistrae de Deo sententiae atro lapillo designarunt: id enim ad specialem atheismi historiam pertinet, nec hoc loco quaeri debet. Adhibuimus autem in hac nostra tractatione curam haecenus atque diligentiam omnem, ut atheismi historiam, quantum scriptionis modus permittebat, simul enarraremus, quod ut in veteris et medii aevi historia haud superficialiter fecimus, ita in recentioris aetatis philosophica historia explicanda non negleximus, ea quoque tangere, quae de atheismo sectae Auerroisticae, Pomponatii, Portae, Caesalpini Cremonini, Simonis Simonii, Taurelli, Cardani, Bruni, Campanellae, Berigardi, Baylii, Búrrii, Postelli, Mallebranchii, Hobbessii, Cartesii, Leibnizii, Lockii, Thomasi, Paracelsi, Boehmii et theosophorum aliorum, a nonnullis disputantur. Addi possent plures, si id ageremus, solent enim atro huic catalogo inscribi nomina Bernardi Ochini, Marcelli Palingenii, Lazari Bonamici, Petri Aretini, Bonauenturae de Perieries, Francisci Rabelaeii, Iacobi Dauidis Perronii, Antonii Mureti, Petri Ruffi, Stephani Iadelli, Iosephi Scaligeri, Stephani Doleti, Francisci Garasse, Ioannis Harduini, Richardi Simonis, Isaaci Peyrerii, Antonii Goueani, Eduardi Herberti,

Pp pp 3

Thomae

^r) In Historia Atheismi, Auld. 1713. Lond. 1717. 8. edita.

^s) In Hist. Atheismi, Hildesf. 1725. 8.
^{ff}) Quae sunt, quae theologiam ex sideribus, astris, aquis, lapidibus laudabili conatu recentissima aetate construxerunt, alibi nominanda.

^e) Thef. de Atheismo c. 7.

Thomae Browne, Bernardi Connorii, Caroli Blountii, Jacobi Maffe, Ioannis Tolandi, Antonii Collini, Theodori Cornhaerti, Conradi Vorfii, Stephani Curcellaei, Ludouici Meyeri, Ioannis Westrene, Isaaci Vossii, Hadriani Beuerlandi, Casparis Scioppiii, et multorum aliorum, iure iniuriae in hunc censum relatorum. Quos tamen accurate intueri, opiniones eorum ex scriptis propriis expendere, et proscripito odio et praepiudiciis omnibus, immo notione quoque atheismi restricta et a paradoxis opinionibus discreta, nec cum enthusiasmo et deismo commixta, de re ipsa iudicare relictum lectoris aequitati et industriae volumus. Nos, ut specimen extet, duos nobis ex tota hac caterua selegimus, quos pro atheis theoreticis et quidem systematicis omnis fere habet mundus philosophicus, Iulium Caesarem Vaninum, et Benedictum Spinozam, quibus in tota atheismi historia nihil est famosius. Horum itaque historiam paulo plenius enarrabimus.

*Iulii Caesaris
Vanini
historia
de
de pesenda.*

§. III. Valde famosa est, IULII CAESARIS VANINI historia, quod commouit viros nonnullos doctos, ut de ea confarcinanda et in ordinem redigenda essent solliciti. Fecit id post Io. GOTTL. OLEARIVM, qui duas *de Vita, scriptis, ac opinionibus Iulii Caesaris Vanini* dissertationes edidit, vir clarissimus Io. MAVRITIVS SCHRAMMIVS, qui ex scriptis Vanini hodie, ob futilitatem magis et sentiendi licentiam, quam ob doctrinam rarissimis, potiora omnia collegit, quae ad noscenda infelicis philosophi fata et opiniones facere possunt, quamuis admixta sint haud pauca ἀδόξα et chartam tantum implere apta. Ex hoc commentario vitam et opiniones Vanini breuiori compendio delineauit Gallico sermone DAVID DVRANDVS. Et hi quidem inter impietatis patronos haud infimum locum Vanino assignauerunt. At fieri id non sine iniuria Vanini, cum haud paucis rationibus demonstrari posse crederet celeberrimus, PETRVS FRIDERICVS ARPE, edidit, licet ad declinandam inuidiam ἀνομιῶν *Apologiam pro Iulio Caesare Vanino*, in Belgio, *Cosinopoli*, ut habet titulus, excusam. In qua docta sermone ea omnia studiose vir eruditus ex vita et opinionibus Vanini collegit, quae pro eius innocentia euincenda, et declinandis accusatorum obiectionibus facere posse iudicauerat. Qua in apologia cum eum ingenio indulgere, haud serio agere, patronum causae non iudicem esse, nonnulli obiicerent, respondit, se non tam vindicias pro Vanino parauisse, quam pro veritate, eiusque dignitatem misere deformatam ex dumetis eruere fatigisse. Praefertim

t) 1708.

u) VOGT. Catal. script. rar. p. 595.

v) Vid. A&E. Erud. 1709. p. 260. I. FABRIC. Hist. Bibl. Graec. T. V. p. 232.

w) Vid. Hist. crit. de la rep. des lettres Tom. XIV. p. 361. A&E. Erud. 1718. p. 230. Bibl. anc. et mod. T. VIII. p. 230. FABRIC. l. c. Europe savante 1718. Juill. art. 5.

x) 1712. 8. Conf. Cat. Bibl. Reimann. T. I. p. 1033.

y) Fer. aestiu. P. I. §. 39. seqq. p. 28. vbi historiam libri recenset, et iis respondere promittit, quae in noua Bibl. Tom. III. p. 64. Relat. innoc. 1713. p. 173. BVD. Thef. de Atheismo c. 1. p. 122. A&E. Erud. Germ. P. VII. p. 670. monita sunt.

sertim postquam, facta dissidentium obiectionum inquisitione leuiore ipsi rationes esse viderentur. Vidisse se enim historiam Vanini recentibus odiis esse compositam, et si omnes in illa scrupulos eximere nequeamus, nostra id fieri ignorantia, ex documentorum defectu. Conquestus ideo vir clarissimus et eleganter doctus de iniuria est, qua nonnulli eum ob dictam hanc pro Vanino apologiam cumularunt. Praeter hos duumuiros alii quoque in enarranda Vanini historia diligentiam probauerunt suam, quos cum nominauerit Io. FABRICIVS ^z, qui et ipse breui indice res Vanini tetigit, eos heic appellare superfedemus. Addi autem illis possunt CROSAEVS ^{*}, BYDDAEVS [†], PARCKERVS ^a, IAEGERS ^b, FABRICIVS ^c, alii ^d. Nos more nostro strictim res eius percurremus, et quid de eo memoratu dignum iudicamus, sine odio, sine fauore, excussis causae rationibus, breuiter explicabimus.

§. IV. Edidit Vaninum Neapolitana regio, Taurisani oppido ^e, anno *Vita Vanini.* MDLXXXVI, parentibus Ioanne Baptista Vanino, comitatui Castrensi praefecto, et Beatrice Lobez de Noquera. In sacro lauamine tesseram sponcionis factae, Lucilii nomen, accepit, idque postea in Iulii Caesaris commutauit, aut arrogantia ductus, quod mores eius et temperamenti conditio suadere videntur, aut persecutionis violentia coactus, ut eo tutius lateret. Natum esse ait MDLXXIX CROSAEVS ^f, non tamen addito testimonio, quod facile inde refelli potest, quod in dialogis *de Arcanis naturae* ^g, anno MDCXVI editis, se eo tempore triginta annos natum esse innuit, hoc enim indice eo, quem diximus anno, natum fuisse, certum est. Admodum adolescentem praeter naturalem animi alacritatem et ingenii felicitatem ingens discendi ardor occupauit, cui se ambitio iam tum haud obscure se prodens iunxerat. His itaque stimulis actus post posita Latinarum litterarum fundamenta sub praeceptoribus domesticis mature ad cognoscenda philosophiae mysteria perductus est, et non modo rationalem philosophiam, sed et naturalem atque moralem secundum Aristotelis placita auidissime hausit. Quo factum, ut cum Auerroistas ^{*} ex Peripateticis, praeceptores vel viua voce, vel quod malumus, lectione esset nactus, totus in eorum hypotheseos concederet. Vtebatur autem praeceptore Ioanne Baconio, Anglo, religioni Carmelitarum ^h, et si philosophiam spectes, Auerroisticae impietati addicto, a quo tanta Aristotelis et commentatorum eius admiratione repletus est, ut plane insaniret ⁱ. Et hanc quidem studiorum rationem, cui artem salutarem iunxerat, Romae prius, deinde Neapoli tenuit, ibique (quo loco Telefii curam circa illud tempus excuissse viros doctos, ut de naturali philosophia paulo curiosius essent solliciti,

z) Hist. Bibl. suae T. VI. p. 518.

*) Entretiens p. 337. †) l. c.

a) De Deo Disp. II. §. 28. p. 194.

b) Hist. eccl. Sec. XVII. Dec. II. L. 7. c. 7.

c) Syll. Scr. de V. R. C. c. 17. p. 419.

d) Patiniana p. 51. Ann. acad. Iuliae P. II. p. 168.

e) De Arc. nat. Dial. 56. p. 424.

f) l. c. p. 337. ff) p. 495.

*) Expirauerat enim isto tempore secta Auerroistica, quae cum Peripateticis *oppositis* talibus non est confundenda. g) Amphith. Ex. 4.

h) Vid. ARRIVS l. c. p. 3.

liciti, ex supra dictis de Teleſio repetendum eſt) in phyſicam potiffimum incubuit, nec adeo male tempus eum collocaffe, ex ſcriptis eius poteſt intelligi. His autem ſtudiis cum eſſet deditus, non abludit a verifimilitudine, quod biographi eius referunt, nauſeaſſe iuuenem praefereudum et doctrina philoſophica ſuperbientem, ſimplicitatem ſacerdotum, vulgi credulitate, fraudibus ad veritatis et ſapientiae ſpeciem effictis abutentium. Deinde ad diuinarum rerum ſcientiam conuerſus eſt, ambitione vrgente, cum ſacri, quibus praefules eceleſiarum fruuntur, tituli et honores oculos eius valde perſtringerent, et ſummi in theologia honores neſcio quam ei ἐξοχὴν promitterent. Qua in diſciplina Bartholomaeum Argottum, ex Carmelitarum ſodalitio virum eloquentia celeberrimum, praefectorem habuitⁱ, quo duce etiam in concionandi arte profecit. Nec a tentandis iurisprudentiae limitibus mentem πολυτορίας laudem affectantem retinuit^h, et imprimis canonico iuri expendendo diligenter vacauit, non neglectis tamen quas Iuſtinianus olim compilauerat, iuſti rectique conſtitutionibus. Eam ob rem, in Patauina academiā ſe contulit, id apud ſe conſtituens, vt, quod ipſe in *amphitheatri praefatione* dicit, *iuris prudentiae ac theologiae ſtudiis in Parthenopaeo ac Patauino circo decurſis, reliqua fere omnia literarum exercitationum per totum Europaeum orbem erecta theatra, Amphitheatra circosque duceret frequentandos*^l. Tantus autem diſcendi ardor, tanta ſtudiorum contentio illi inerat, vt ſe paruula contentum Patauii togula, hyberna frigora perſregiſſe gloriatur. Ita animus per vniuerſae literaturae campos diſcurrens, in quocunq; literarum genere curioſe pabulum quaerebat, et imprimis philoſophiae arcana altius, quam aetas iſta ſolebat, rimabatur. Placuit ei inter ſcripta quae tum triuerat, imprimis doctrinae varietas, quam in Cardani libris deprehendebat. Vnde virum eum ſapientiffimum, nec valde credulum ſuperſtitionibus vocat^m, inuita veritate, ipſoque Cardano, qui in extollendis ſuperſtitionibus ſuis ad infaniam vſque verſatur, eodem, qui Vaninum occupauerat, caractere; et tamen valde eum exagitat, et atheiſmi ſuſpectum habetⁿ, quod genituram Ieſu Chriſti definire eſſet auſus. Sed et Pomponatio valde delectatus eſt Vaninus, quem praefectorem ſuum plerumque vocat, non quod per tempus aliquod ipſius diſciplina vſus eſſet, quod poſt alios quoque coniiicit SCHRAMMIVS^o, hoc enim non ſine inſigni anachroniſmo ſtatui, in vita Pomponatii ſuo loco oſtendimus; ſed quod ex libris et *Φιλοσοφούμεναις* Pomponatii, qui inter Peripateticos acutiſſe cernentes ſolebat referri, plurimum doctrinae philoſophicae accepiffet. Hunc ita Auerroiffam putauit Vaninus^p, vt Auerrois animam in eum commigrauiſſe cenſendum eſſe ſtatueret, quod quouſque verum ſit, ſuo loco excuſſimus. Maxime libellus *de Incantationibus* ſiue *de effectuum naturalium rerum cauſis* (quos inter ſe titu-

i) De Arc. nat. Dial. 30. p. 205.
k) Amphitheatr. Praef.
l) Ibid. Exerc. I. p. 351.

m) De Nat. Deor. p. 203. 204.
n) Amphith. Exerc. VII. VIII. SCHRAMM. l. c. p. 21. o) §. 20. p. 42. p) l. c. Exerc. VI.

titulos vnus libri perperam diuerfos facit SCHRAMMIVS ^r, adeo placuit Vanino, vt eum aureum et admirabilem diceret ^r, ex quo vno iudicio si cum iis comparetur, quae ex instituto de hoc libro alibi diximus, de Vanini philosophia facile iudicium fieri potest, simulque intelligi, quibus de miraculis, de anima, de fato et similibus dogmatibus a Pomponatio acceptis Vaninus subscripserit. Neque tamen diffidendum, interdum et Aueroi et Pomponatio Vaninum contradixisse, vt ex *Exercitatione XLIX Amphitheatri* patet, vbi tamen non negat, plerosque ipsum putare stantem a partibus Pomponatii. Absoluto studiorum academicorum curriculo monachi habitum induisse oportet Vaninum, si vera sunt, quae habet MARINVS MERSENNVS ^s, cuius verba ob insignem libri, in quo extant, raritatem, ipsa adducemus: *Viros bonos se mentientes, (ita de atheis pronunciat,) fallunt; nec enim existima, te vllum vnquam hominem atheo peiorem inuenturum, quod exemplo Vanini atheorum Caesaris testatum facere possumus, qui ne iocator existimaretur, κατὰ πρῶτον ἐξέρεος esse maluit, licet aliquando nomen suum alicui sanctissimae religiosorum congregationi dedisset, quae statim illum, vt verum monstrum euomuit.* Tacet tamen haec ipse Vaninus, vnde si modo vera sunt, et non deceptus est Merfennus, in huiuscemodi valde credulus, coniiicimus, eum, cum prima religionis susceptae tentamina adisset, essetque hypocriticae simulationis acerbus irrisor, maxime vero huius vitii clericos haberet suspectos, liberiori lingua venerabiles fratres ita irritauisse, vt mature ab eundi consilium aut coactus acciperet, aut sponte caperet. Ipse se peracto curriculo academico Taurisanum patriam suam in aestiuis caloribus obequitantem repetiisse, et tum Ioanni Mariae Ginochio theologo Germaniam peragranti focium se dedisse, et contemti finistris auspiciis Argentoratum peruenisse scribit ^r. In quo itinere se fortissimis telis atheos aggressum fuisse iactat, quod si verum est, prodidisse causam optimam ex mira ratiocinatione censendus est. Perlustratis Germaniae vrbibus in Bohemiam vsque penetrauit, vbi eo tempore et Catholici et Hussitae et Anabaptistae viuebant, et hos quidem se oppugnauisse ipse quoque gloriatur ^u. Tum in Belgium descendens cum atheis pugnas porro iniit, andabatarum more, et aut reuera eos refutare serio noluisse, aut non potuisse, satis luculenter prodit ^r. Pleraque enim eius responiones tales sunt, vt haud dubia atheos victoria maneat. Id quod characterem Vanini animo recolentes non magnopere miramur. Ex Belgio relegere vestigia itineris ad patriam ducentis constituens Geneuam peruenit, vbique atheis, si vera sunt, quae ostentat, grauis et intolerabilis, et quidem cum periculo vitae ^r. Quod cum euafisset ad Gallos delatus, Lugdunum peruenit, ibique Henrico Syluio eum deferente fuga se liberare ab inquisitione

q) l. c. r) Arc. Nat. Dial. 51. p. 374.

s) Qq. in Genesis col. 156.

f) De Arc. nat. Dial. 56. p. 425.

ff) Ibid. p. 349. t) p. 357. u) p. 328.

ne coactus est ^v. Tutiozem vero, quam Galliam, censuit sibi fore Britanniam, in quam delatus per biennium vixit, et Hieronymum Morauum, legati Veneti sacerdotem amicum fati fidum et interiorem habuit. Londini autem scribit ^w se ad agonem Christianum destinatum fuisse, adeoque quadraginta nouem diebus in latomii tanquam in palaestra quadam exercitum eo fuisse pro catholicae ecclesiae auctoritate defendenda effundendi sanguinis desiderio accensum, et inflammatum, ut sibi a Deo immortalis vel maius donum aut melius contingere nullo modo potuisset. Accidit hoc, si narratio vera est, anno MDCXIV, de quo tamen subdubitat cel. LA CROZE ^x, nobis autem indolem animi Vanini expendentibus valde videtur simile, hominem eiusmodi caractere anomalo insignem, et incerta ingenii luxuriantis varietate huc illuc raptum mox de veritate religionis Christianae dubitare coepisse, mox in alterum extremum currendo pro ecclesiae suae, cui nomen addixerat, incautius et liberius loquendo, contra rempublicam quaedam effutiisse, ideoque castigatum martyrii gloriam affectasse. Nihil enim tam ineptum maleque cohaerens et a se dissonum est, ad quod non stultitia per vices delabatur, et arripiant capita heteroclitica. Parum itaque fauentes sibi Protestantium terras expertus in Italiam rediit, Genuaeque sede fixa, viris eruditissimis innotescere studuit, quorum commendatione iuuenes in philosophia erudendos haud paucos accepit ^y, et cum eruditionis ornamentis enitere crederetur, optimatum sibi gratiam deuinxit, quam venari studiose annitebatur. Praelegit ibi naturalem philosophiam, posthabitis Scholasticorum praeceptis discipulos monens, ne in vilius magistri verba iurarent, sed ad fontes ipsos conuerterentur: Auerrois autem libros prae alijs obtulit, ex quo intelligi potest, quas philosophiae scaturigines consulendi iuuenibus auctor fuit. Genua Lugdunum reuersus est, sine dubio quod *ἀνομιαν* ingenii eius supra modum paradoxi et haud raro delirantis diu eum cum auctoritate et viri boni atque eruditi opinione viuere vno loco haud paterentur. Certe eadem in vrbe opus habuisse, vt, se cum atheis non stare ostenderet, ex suscepta contra Cardanum pugna, quem atheismi infimulabat, haud obscuro indicio constat. Nec diu ibi morari potuit, sed mox in Italia, mox in Gallia discurrens, haud contemnendis periculis exantlatis cum mox latronum metus eum opprimeret, mox aquae interitum minarentur, indies fieri coepit de impietate magis suspectus. Coegit id eum Lutetia excedere ^z, qua in vrbe eum atheismi suspectissimum fuisse, vel ex vnus MERSENNI *Commentario in Genesin* * constare potest, qui cum ei fuerit *ἀνομιαν* inter atheos praecipuos fuisse relatum non obscure significat. Minus itaque in Parisiorum vrbe tutus ad Tolosanum vigente fato delapsus est. Narrat tristissima infelicis philosophi fata, qui miserabilem

v) Amphitheatr. Ex. 42.

w) Ibid. Ex. 19. p. 117. 118.

y) l. c. p. 350. conf. Ex. 40.

x) p. 340.

z) Conf. SCHRAMM. l. c. §. 19. p. 160.

*) loc. cit.

bilem eius vitae exitum vidit, et ipsum viuum nouit GRAMMONDVS †, cuius testimonio plerique qui post eum de Vanino scripserunt, steterunt. Summa eius narrationis huc redit: Suspectum se libris editis, eo praecipue, quem *de Arcanis naturae* inscripserat, fecerat Vaninus, quod de religione minus recte, et nonnulla impie statuerat. Quamuis autem se Romanae ecclesiae iudicio cuncta submittere professus tutus haecenus latuisset, inuentus tamen est Franconus quidam non ignobilis genere, qui eum in extremum periculum coniiceret. Ille enim cum saepius in vtramque partem cum Vanino de Deo rebusque diuinis sermonem miscuisset, eum velut nefarium diuinitatis hostem deferre apud magistratum constituit. Rapitur in ius Vaninus causamque dicere iussus, quod pestilentibus opinionibus iuuenum animos corrumpere; respondit Romanam se fidem amplecti, nec ab ea ecclesia quod dissonet, vnquam docuisse; nonnulla ab atheis, obiici solita eo sine enumerasse, vt leues argutiunculas hominum impiorum eo fortius refelleret. Ita excusatione allata tum quidem liber dimissus est. Quo successu laetior et elatior cum impietatem in dies audacius spargeret, Franconus Magistratu compellato, diem ei diceret, rogauit, vt quod toties ex ore eius audiisset, eius illum coram conuinceret. Qui cum nobilitate et auctoritate gauderet, fidem ita senatui fecit, vt is Lucilium sine mora cum omni suppellectile caperet. Ductus est in carcerem inter reculas inuentus, immanis bufo, aquis innatans, quem vitro inclusum aluerat, quae res valde veneficii et magiae suspicionem apud plerosque excitauit, quamuis is rogatus antidotum malo pestilenti ex eo parari affirmauisset. Accusatus Vaninus impietatis cum pristina vestigia legeret, Franconus in medium procedens, negatae diuinitatis eum reum egit tempore locoque et verbis quoque quibus elocutus erat, simul indicatis, interposita quoque iurisiurandi fide. Negauit cuncta Lucilius, de iniuria conquestus, quod iudicio semel absolutus veteri lite denuo grauaretur. Discipulorum autem testimonio in partes vocato in vincula coniectus est, in quibus pietatem et religionis professionem, sacro etiam epulo aliquoties testatus est, omni arte adhibita, vt hac causa se extricaret, quo pacto totum semestre, protracta lite consumtum est. Sententiam de Deo dicere rogatus, vnum se in trinitate adorare professus, sublata ex terra stipula Dei existentiam ex eius mirabili structura demonstrauit. Sed peruicax et testium concordia et magicarum artium suspicio, vt ad rogam damnaretur. Currui impositus vt in supplicii locum veheretur, subtracata demum larua impietatem prodidit: non poenitentia dictorum, non preces vllae, sic vt nec Deum gratiam rogare se posse, monitus responderet, quem nullum crederet, nec regem, in quem nihil peccasset, nec iudices, qui magna ipsum iniuria afficerent. Oblatam crucifixi imaginem respicit, iactitans, imbellem fuisse, cui timor sudorem elicue-

Qq qq 2 rit,

†) Hist. Gall. L. III. p. 212. seqq. Per domos eundo iuuenes philosophiam docuisse Tolosae ait auctor Mercurii Gallici ad ann. 1619.

rit, se imperterrite mori, ac philosophice. Ad locum supplicii deuecti linguam ferro discerpit carnifex, horrendo mugitu edito; corporis reliquiae infelicibus ignibus vstulatae perierunt, cineres in aërem sparsi, et infelicis philosophi memoria hoc pacto deleta. Haec Grammondus. Similia alibi leguntur^a; et horrendae quoque in Deum et senatum regium blasphemiae, quas eructauisse dicitur, adduntur. Valde de huius accusationis veritate et sententiae iustitia disputatum est inter viros doctos. Plerique enim de Grammondi fide nihil dubitant, cum et praefens ipse fuerit et acta inspexerit, et supplicium viderit, et in ea dignitate constitutus vixerit, qua et prae aliis scire cuncta ex vero potuerit, et causam mentiendi non habuerit, qua dignitatem suam polluisset. Accedunt testimonia Mercurii Gallici, Marini Merfenni, aliorumque, qui ea aetate vixerunt, et famam publicam in testimonium vocauerunt. Et hoc quidem pacto recentissime pronuntiarunt Schrammius, Durandus, Crofaeus, aliique supra nominati. Ast non mediocriter fidem Grammondi eleuant, quae alii obiiciunt. Monent enim adeo animum odio, persecutione et sanguinolento consilio turgidum contra Vaninum historicum Gallum prodere, vt omnem fidem amittat, fatisque, dictante inuidia eum scripserit, pateat. Ipsum porro ita rem narrare monent, vt a partis studio semoto pateat, neque iustam causae rationem apud iudices obtinuisse, neque factis eum vel conuictum vel confessum supplicio fuisse affectum, iudicibus infensum animum, ab aliis, maxime clero inflammatum inaudita executionis festinatae celeritate prodentibus. Quos caruisse iudicio omni recto, et plane ineptos ad ferendam sententiam inhumanam fuisse, vel ex eo constare contendunt, quod atheismum et artes magicas inepte iungendo, ex bufone aquae incluso ridiculum impietatis argumentum desumerint. Fabulam autem de impietate in morte prodita, et eructatis in Saluatorem blasphemias non nouam esse, sed Vanino alteri anno MDL obmutatam religionem rogo imposto^b iam tributam ita occasionem subministrasse, inauditam crudelitatem senatus Tolosani excusandi pingendique, maledicentiae aliorum in blasphemiae culpam conuersa^c. Nec reliquos testes magnam fidem mereri, quos vna sceleris fama publica sed mendax instruxerit: Cuncta vero iudicum iniustitiam, Vanini innocentiam, supplicii nefandam atrocitatem prodere: odium scilicet cleri, quem cum saepius arrosisset, in rabiem ita egerit, vt in eius perniciem conspirauerit, aduersariorum improbitatem et malitiam, accusationem ineptam et fucocarentem. Ita imprimis ingeniosissimus Arpius, cuius apologia tota legenda est, vt intelligatur, quid in hac narratione reprehendi possit. Nobis valde suspecta et Grammondi, et Merfenni, et aliorum relatio vel ea propter videtur, quod ab euentu illi omnes argumentum atheismi capiant, quem posthabitis aequitatis et iustitiae legibus causam Vanini fuisse natam,

a) Mercur, Gallic. l. c. MERSENNVS l. c.
c) ARPE Fer. aest. l. c. §. 45. p. 30. 31.

b) CRISPINI Hist. testium verit. L. V. p. 162.

etiam, nemo temere negauerit, qui auctoritatis praeiudicio aut partis studio non ducitur. Non iam inquiremus, vtrum huius impietatis semina Vaninus in scriptis prodiderit, de eo enim in sequentibus dicemus; fingamusque oculatiores recte detestanda et impia multa in dialogis Vaninianis videre; sufficit in praesentia, vbi de intentata Vanino lite disputandum, produisse libros Vanini censorum regionum approbatione munitos; qui licet falli poterint, id tamen recte inde infertur, ita scriptos esse, vt meliores sensus recipiant, nec sufficiant, vt infaustis lignis perimendus auctor salua iustitia tradi potuerit. Vnus vero Franconus testis in quaestione de capitis periculo adductus est, et ille quidem, cuius testimonii fidem, absolutio, quam prima vice Vaninus obtinuerat, eneruat, odiumque, quo in infelicem philosophum exardere tum clerus, et ipse senatus prouinciae Tolosanae non erubuit. Quodsi et hoc concedamus, fuisse eum ex adductis causis suspectissimum, aequum tamen erat, qui toties errori renuntiasse videbatur, et haud contemnendo argumento sobrie de Deo philosophatus erat, poenitentiae illi locum facere, et ab horrendo supplicio abstinere, et errantem magis rationibus comescere, quam forcipe carnificis. Quae crudelitas cum detestabilem apud bonos omnes infamiam accusatoribus iudicibusque conflare apta fuerit, quid mirum, mendacia de eius blasphema morte talia fuisse commentos audacissimos homines, quibus ab hac macula liberarentur, et recte blasphemiae causa eum sustulisse demonstrarent. Tacemus pueriles de bufone nugas et sexcenta alia, quae satis probant, spiritum persecutorium, inuidiam, superstitionem, manus ad delendum infelicem Vaninum sociauisse. Non iam de eo disputamus, vtrum pie et prudenter recteque Vaninus scripserit, concedemus id viris doctis, qui causam Vanini impietatis suspicione iugulant, fluctuasse in nonnullis hominem ineptae philosophiae et nutantis ingenii vitio corruptum; sed de iustitia et iniustitia supplicii Vanini differimus, quem omni aequitate proscripserit fuisse horrendo supplicii genere peremptum, ex adductis, nisi fallimur, est manifestissimum. Quo tollere Vaninum iniquum erat, etiamsi apertam impietatem fuisset professus, cum satis fuisset, eius impudentiam alio modo coerceri, ne cum aliorum damno grassaretur*.

§. V. Scripsit aetate haud longa Vaninus complura, quorum ipse passim meminit, *Commentarios physicos, et in Aristotelis libros de generatione et de meteoris, libros astronomicos, apologiam pro lege Mosaica et Christiana, de contemnenda gloria, de vera sapientia, metamorphosin physico-magicam, apologiam pro concilio Tridentino.* Quae tamen omnia dubium est, vtrum perfecta et prodire iussa in vulgus sint. Nomen autem et memoriam suam immortalem quidem, at infamia commaculatam fecit libris duobus, in quibus impietatis semina sparsisse plerisque visus

Scripta Vanini ex quibus arbeitsini accusatus.

Qq qq 3

visus

*) Ita quoque iudicant LEBMIZIUS Vol. I. Epp. p. 310. et CROSAKVS l. c. p. 374. seq.

vifus est. Edidit enim *Lugduni anno MDCXV*, cum censura et approbatione, *Amphitheatrum aeternae providentiae diuino-magicum, christiano-physicum, nec non astrologico-catholicum aduersus veteres philosophos, Atheos, Epicureos, Peripateticos, Stoicos*, in quo quidem ingenii miram varietatem et vices incertas prodidit; at nonnulla tamen attulit, quae doctrinam et elegantiam spirant. Vnde iudicauit de eo cel. REIMMANNVS ^d, *reperiri in hoc eius Amphitheatro quaedam non laudanda prorsus spectacula, hypotheses insolentiores, subtilitates inutiles, probationes frigidas, limitationes meticulosas, philosophemata scholastica; sed accuratam tamen et quodammodo factam esse, auctoris dictionem, acumen praeclarum, lectionem non quotidianam, et in providentia Dei explicanda, probanda, vindicanda, tantum studium, vt si praeter hunc foetum tum alia non fuerint atheismi indicia, parum absit, quin cum C. Thomasio, Arnolde, Oleario, Arpio et scriptorem et scriptum inmerita damnatione affectum pronuntiemus.* Consentiant in eo, et parum sibi visum esse, quod pestilentes doctrinas sapiat, in eo libro, fatentur MORHOEIVS ^e, et FABRICIVS ^f vterque ^g. Aliter quidem visum BYDDEO ^h et CROSAEO ⁱ, et praeter hos aliis, quibus clanculum impietatis semina in hoc quoque libro sparsisse Vaninus visus est. Ast occupati, viri cetera summi et in iudicando accurati, sinistra de Vanino opinione, et Atheismi suspicione, cuncta ad eam retulerunt, quae ingenium Vanini stultum, et a se toties diuersum, inepta et absona differuit. Totus enim cum incertitudine fluctuaret, ambitio autem et simplicitas in eius animo regnarent, non potuit non talia asserre, quae, si stricte et secundum rigorem iudicandum sit, suspensionem malae opinionis nutrire apta sunt: si vero ad hunc stultitiae Vaniniana characterem referuntur, benigniorem admittunt explicationem, et cum venia desipientis sibi non constantis auctoris legi ab aequo lectore postulant. Alter, quo sibi fatum acceleravit, foetus hoc titulo superbit: *IULII CAESARIS VANINI, theologi, philosophi et I. V. D. de admirandis naturae reginae deaeque mortalium arcanis libri quatuor, qui prodit Lutetiae anno MDCXVI*, munitus priuilegio Ludouici XIII. Galliarum regis et approbatione censorum, quos tamen eius puduit; librum epim vlticibus flammis traditum postea fuisse, asserit Rossetus apud SCHRAMMIVM ^k. Vfus est in hoc libro methodo dialogistica inter discipulum Vanini, Alexandrum, et Iulium Caesarem, in quo, vagis et ineptis disputationibus Peripateticis ita extra orbitam raptus de naturalis et reuelatae religionis capitibus ex vtraque parte differit Vaninus, vt satis appareat, eum totum incertitudine, et delirantis ingenii furore quodam in praeceps haud raro ruente fuisse corruptum. Et in hoc quidem libro pudendae impietatis specimina prodidisse Vani-

d) Cat. crit. bibl. strae T. I. p. 989.

e) Polyhist. T. I. L. I. c. 8. p. 79.

f) I. ALB. FABRIC. l. c. Io. FABRIC. Hist. bibl. suae T. VI. p. 317.

g) l. c.

h) l. c. Conf. quos nominat REIMMANN. Hist. Atheismi S. 3. c. 4. p. 369. seq.

k) l. c. c. 3. §. 13. p. 191.

Vaninus plerisque visus est, inter quos imprimis PARCKERVS ^g, et CROSAEVS ^h describere impias pestilentis scripti sententias satis non possunt, quas crassa tantum larua velauerit. Prodere enim se in illo impietatem Peripateticam, Auerroisticam, et Astrologicam, ratiociniis ineptissimis et lacrymis dignis demonstratam et stultissima ambitione se ridicule efferentem. Cuius exempla quoque afferunt, satis prodentia caput habuisse Vaninum helleboro purgandum, et parum pretii statuisse venerandis religionis Christianae mysteriis, ea vero, quae pro ea dixit, ironice dixisse, ita ferente dialogo, contendunt, et quae velut atheorum obiectiones attulit, vel plane non refutasse, vel frigide tamen, conqueruntur, et contemtis, aiunt, istis, quae in amphitheatro scripserat, cumulasse quicquid ad atheismum fouendum, et in aperta luce ponendum facere posse intellexerit, nec his alia nisi diuino-magica, cabbalistica, et emotae mentis somnia contradictionum et dubitationum plena opposuisse, Christiana mysteria risisse, et nihil excusationis attulisse, quam quod istis impietatibus, si reuera spectes, sit deterius et intolerabilius. Et his quoque rationibus, sed defensibus quoque, atheismi damnare plerique Vaninum nulli dubitant. Sunt tamen non contemnendae eruditionis viri, qui nimium haec premenda non esse, ducti caractere ingenii Vaniniani volunt, et excusationi locum esse putant ⁱ. Inter quos post CHR. THOMASIVM ^k, GOD. ARNOLDVM ^l, IO. PHIL. OLEARIVM ^m eminet Cl. ARPVS ⁿ. Is, quae contra eum solent afferri, quaeque responderi et pro Vanino dici possint, ita strictim complexus est ^o.

I. Ignorabat Deum, quia ultra mentis captum non prosiluit. II. Librum nefandum de tribus impostoribus (hunc dialogos de arcanis naturae esse nonnulli coniecerunt) in vitam reuocauit; nomine magis quam re notum. III. Arborum dicta retulit; notata ut caueas. IV. Leuiter iis respondit, tumore vulgi, calumnia aduersariorum. V. Christi humanitatem execrabatur; quod noua quaerenti antiqua nota viderentur. VI. Virginem Mariam dicebat iniisse virum; quae sunt fabulae nugaeque. VII. Naturam habuit Deam; nam et digni viri assimilantur diis. VIII. De angelis differentes Scholasticos reprehendit; dum alia ex aliis retulit. IX. De daemonum natura naturales poscit rationes; quod vulgari sententiae non leues subsint superstitiones. X. Immortalitatem animae negauit; nullo in loco. XI. Fuit astrologus; lepide, ergo atheus. XII. Negauit conflagrationem; suo modo. XIII. Fatum probauit; prouidentiam diuinam. XIV. Literas in coelo fingit; superstitionose. XV. Cardanum et Holy delirantes non impugnat; quia non feterat. XVI. Misit sacra; quae sacra non erant. XVII. Reiecere monachi;

g) l. c. h) l. c.
 i) Conf. quos laudat REIMANNVS Hist. Atheismi l. c.
 k) Not. ad Pufendorf. de sede Rom. p. 237. Cautel. c. 12. §. vlt. p. 195.

l) Hist. Eccl. Tom. II. c. 17. p. 16. §. 9. seqq. p. 775. seqq.
 m) l. c. n) l. c.
 o) Fer. aestiu. l. c.

nachi; ne reiceretur e coelo: XVIII. Damnatus tamen; vt multi innocentes. Ita quidem Arpius. Tertiam ab his sententiam pronuntiauit acutissimus HEVMANNVS ^p. Monet is: „Vaninum, cum memoria „abunde polleret, et imaginationis ardore flagraret, iudicio caruisse, am- „bitionis oestro vero percitum credidisse se solum sapere. Hoc stultitiae „charactere vestitum quadrata rotundis, summa imis, bona malis miscu- „isse. Et atheum quidem perfectum non fuisse, at incertum tamen de „existentia DEI fluctuasse, ingenii ferocientis lasciuia innumeras in „vtramque partem rationes suggerente, quas ponderare et pro meliori cau- „sa decernere iudicii paupertas non permiserit. Et hoc quidem pacto, „mox certissimum de Dei existentia fuisse, mox incertissimum putat, ita „tamen, vt dici nequeat, qua ex parte animus Vanini in mortis hora affe- „ctus fuerit, cuius arbitrium penes Dei sit omniscientiam.

*Quid de Va-
nini athei-
simo statuen-
dum.*

§. VI. Difficile est in hoc doctorum virorum dissensu arbitri partes suscipere, eo quod ipsa, quam Vaninus adhibuit dialogistica methodus incertam et haerentem faciat sententiam, et quae vera auctoris mens fuerit, occultet magis quam reuelet. Accedit fluctuans Vanini animus, et dubia philosophandi ratio, in vtramque partem argumenta versans, et de numero magis eorum, quam pondere sollicita, quae vbi a scriptore adhibetur, artis rationalis praesidiis non suffulto, facile fieri potest, vt pro optima causa ineptissimae rationes colligantur, et tamen, qui ita ratiocinari suscepit, plurimum se vicisse putet. Qualem sedisse haud raro Vanino animum, iactabundae illae disputationes nobis persuadent, quas se cum insigni victoriae gloria atheis opposuisse scribit. Ex his enim quae supra notauimus, locis, abiecto praeconceptae de Vanini atheismo opinione colligimus, ineptissimum homuncionem magna quidem sui fiducia elatum at deliro ingenio in chaos confusae eruditionis iactatum, tum cum vanas et ficulneas copias aduersus impietatis patronos in aciem produceret, nescio quas strages a se editas somniauisse. Nemo id temere negauerit, qui ad characterem ingenii Vanini paulo curatius attenderit. Ita enim imaginationis aestu abreptus, excussis habenis per vanissimarum naeniarum deuia interdum vagatus, vt Phaethontis instar palaretur, incertus quid diceret, quid statueret, sic vt dictionis quoque thraonismo fere puerili ad ineptias dilaberetur. Cuius si quis exemplum cupit, eum vel vnam *Dialogorum de arcanis naturae dedicationem* legere iubemus ^q, certi, nostrae eum sententiae non inuitum subscripturum esse. Extendisse vero se haec ingenii phantastici deliria etiam ad ipsa dogmata, ex nugis, quas passim prodidit, est apertissimum, quae emoto eum fuisse cerebro, nec sibi satis constante, satis euincunt. Nam quis non febricitantium somnia sibi enarrari credat, vbi audit statuentem: religionum omnium ortum certo fideri deberi, et influxui astrorum, fata earum a stellarum irradiatione pendere, Christianae fidei ortum Iouis cum sole coalitioni esse tribuendum,

^p) Act. phil. Vol. I. p. 600.

^q) Exhibet ex ea haud pauca LA CROZE l. c.

buendum, prodigia quaeuis ex phantasiae vi et magia posse explicari, etc. Quis non largiter rideat, de natura et materia coeli, de aeternitate et figura coeli rotunda, de loco nec dextro nec sinistro in coelo, de non colorato coelo, de vnica eius forma, et motu a formis procedente, nec sibi contrario, de sole per se non per accidens calefaciente, de luna sole non calefacta, et sic porro de plerisque meteoris caullisque phycis secundum Peripateticos, Cabbalistas, Magicos, ineptis et puerilibus rationibus disputantem, audiens, et tamen admirabundum videns Alexandrum discipulum exclamare: *O vtinam magistrum Aristotelem non excepisses, quia non dubito, quin fortiorem sapientiae arcem exaedificasses.* Qualia et similia plurima, quae in famoso libro afferuntur, dum ordine recenset PARCKERVS^r, recte exclamauit: *Attendite, atque an quauis aetate aut gente vixerit homo stultior, iudicate!* Quo loco cum nugae Vaninianaee collectae sint, et quam miserabili et tamen ambitiosa ratiocinatione insaniam suam Vaninus prodiderit, sit manifesto declaratum, elegantem facundissimi scriptoris dissertationem ipsam Lectorem adire iubemus, vt character Vaniniani ingenii dispalescat. Superstitioni itaque, enthufiasmo, et inani de rebus nihili morologiae stultissimum Vanini se addixisse ingenium, eo minus dubitandum est, quo minus paucae illae clarioris lucis scintillae, quae hic inde emicant, superare istas tenebras potuerunt. At his se iunxerat inepta ambitio, qua se veteris et recentioris aeui heroibus tanta eruditionis iactantia praeferebat, vt risum tenere legentes nequeant. Quod multis exemplis declarabit, quem colloquentem introducit, discipulum eius Alexander, cuius vt vnum habeas, lector, en inter alia ita de Caesare suo Alexander: *Non ego Thomae Mori exemplum imitabor, qui cum Erasmus ignoto habitu acutissime differentem excepisset, ita dixit: vel daemones vel Erasmus, vel ita de tua sapientia eloquar, vel Deus es, vel Vaninus?* Ad quae respondit Iulius Caesar: *Hic sum.* Sufficere haec pauca, ex multis diligenter a laudatis viris collectis possunt, vt intelligamus, Antycyris opus habuisse cerebrum Vanini, et extremae stultitiae notam sustinere. Quae infelicitas exorbitantis sine rege iudicio imaginationis, non potuit non valde augeri, cum ineptissimi illi praeceptores contigissent, qui oleum camino addere, quam aqua ignem dolose latentem extinguere maluerunt, qualis Pomponatii et Cardani libri atque disciplina fuerunt. His totus corruptus Vaninus, quid statueret, de quo certam sententiam figeret ipse ignorauit, et sine mente philosopha blaterans, bona, mala, recta, iniqua, vera, falsa, ambigua disputandi acie inter se commista attulit, non satis gnarus, ita subruui pietatis et veritatis reuelatae moenia. Quicquid igitur vel in philosophiam, vel in Christianam fidem peccauit Vaninus, peccauisse autem leuem futilemque scriptorem plurima fatemur, non tam impietati directae et systemati

inaedifi-

r) l. c. p. 195. seqq.

inaedificatae, quam extremae dementiae hominis mente capti adscribendum esse putamus, digni qui non flammis sed ergastulo sapere didicisset. Unde eum hoc quidem sensu ab atheismi culpa liberari facile concedimus, at inopia iudicii et confusione mentis incertae et in utramque partem frivole disputantis male tamen de theologia naturali et reuelata meruisse censemus.

*Scriptores
historiae Be-
nedicti de
Spinoza.*

§. VII. Maiori iudicii apparatu et philosophiae emendatae specie ad impietatem non modo incrustandam, sed, quod credebat, geometrica methodo demonstrandam accessit BENEDICTVS DE SPINOZA. Cuius hominis ex Iudaeorum synagoga egressi conatus tantum strepitum in ciuitate erudita crediderunt, et infaustis philosophematis tot ingenia turbauerunt, vt famosorem in hoc quidem argumento philosophum, inuenire vix liceat, et Spinozismus lippis et tonforibus innotuerit. De cuius viri historia enucleanda tradendaque multorum se exercuit industria. Vix enim viuis excesserat Spinoza, cum operum posthumorum editor IARIG IELLIS, cui arctissima cum viuo amicitia intercesserat, vitam eius lingua Belgica conscriptam et a LVDOVICO MAYERO, medico Amstelodamensi Latine redditam praemitteret. Pauca quidem in ea ad vitam eius spectantia sunt, ast, quae doctrinam eius enarrarit, proluxa ita vero descripta, vt a disciplinae Spinozisticae alumno poterant expectari. Porro ex Spinozae aedecis, Medicus Hagienfis, LVCA S vitam Benedicti Spinozae Gallica lingua non tam recensuit, quam laudibus, conscripto elogio, cumulauit. Inter eos autem, quibus reprobatum est systema Spinozae, de eius historia omnium maxime meruerunt P. BAYLE et Io. COLERVS, ecclesiae Lutheranae apud Hagienfes minister. Et ille quidem in *Dictionario historico-critico* tum vitae Spinozae circumstantias more suo enarrauit, tum placita eius magna subtilitate euertere, totique systemati inuiso nervos incidere fategit. Quo in labore cum egregie esset versatus, ad praecidendas, quas altius agere Spinozismus in Belgio coeperat, radices, a FRANCISCO HALMA Belgico sermone articulus ille expressus, et in vulgus editus est. Colerus autem, cum literalem veritatem dogmatis de resurrectione Christi contra allegoricam, quam Spinoza confinixerat, expositionem oratione sacra vindicasset, eamque typis edere constituisset, vitam famosi philosophi prolixè satis et copiose scriptam Belgica lingua adiecit, quae et postea Hagae Comitum Gallice comparuit. Laudemque meruit scriptor eruditus, „non tantum propter subsidia, „quibus instructus ad scribendam Spinozae historiam accessit, sed et propter diligentiam et multarum rerum cognitionem, quae ad hoc argumentum pertinent, et imprimis modum, quo vitur in hoc scriptore celebrando, et scriptis eius reprehendendis. Quamuis praeter candidiorē lineam et dispositionis meliorem viam, nonnullarum rerum exquisitior

s) Nou. lit. Tom. X, P. I. p. 40. Wolf. Bibl. Hebr. P. III, p. 146.

t) 1706. Amst.

u) Cat. Bibl. Reimmann. p. 1090. seq.

„fitor habitus desideretur, quae ex epistolis Spinozae queant suppleri.“
 Et hanc quidem narrationem plerique post hunc, scriptores secuti sunt, totamque recudi fecit, qui *Syllogen scriptorum ad philosophiam Spinozae pertinentium* consilio non quidem optimo, *Bruxellis*, vt titulus habet, anno MDCCXXXI. edidit LANGLETVS DV FRESNOY; illi enim vita haec quoque praemissa est, ast dolo malo, ad commendandam latentis veneni pestem intrusa * descriptio characteris Spinozae, in qua in coelum Spinoza extollitur, vt haec ex calamo ministri Lutheranae ecclesiae profecta crederentur, et sine suspitione legerentur. Vnde nonnulla in hac vita Spinozae ab aliena manu adiecta, et falsa quidem esse, non nemo monuit †. Tota enim infausta illa collectio, quae praeter pauca quaedam, quae aduersus Systema Spinozae dixerunt RAMIVS, FENELONIVS et ISAACVS OROBIO Iudaeus, comprehendit BOVLLAINVILLERII Comitis refutationem, vel verius expositionem systematis Spinozistici; in eum finem typis edita fuisse merito viris doctis visa est, vt, cum abstrusioribus metaphysicae disquisitionis descriptionibus, Lamii Fenelonii, Orobii lectionis gratia desit, dicendi scribendique veneres, quibus commentatio Boullainuillierii abundat, et quibus Spinozismus vim, quam potuit maximam et demonstrationis speciem luculentam accepit, lectorem in castra Spinozae trahant, fessum et pertaesum ea legere, quae metaphysica dicendi et argumentandi subtilitate in fine adiiciuntur ‡. Praeter hos duumuiros complures sunt, qui celebri philosophi et atheorum principis vitam enarrarunt, inter quos eminent et consuli merentur IAEGERVVS †, KORTHOLTVS †, KETTNERVS †, IENICHIVS †, NICERONIVS †, IAQVELOTIVS †, et qui apologiam quandam more suo pro Spinoza dixit GODOFREDVS ARNOLDVS †, quibus addi possunt, qui vel historiam atheismi, vel Iudaismi scripserunt, et inter hos imprimis WOLFIVS, REIMMANNVS †, SCHVDTVS †, BASNAGIVS †. Quae vero in *Bibliotheca Bremensi* † promissa est, historia critica Spinozismi, num comparuerit, ignoramus.

§. VIII. Genitus est * BENEDICTVS DE SPINOZA, pa- *Vita B. Spi-*
 rentibus Iudaeis Lusitanis, modico censu notabilibus †, natus Amstelo- *nozae.*
 Rr rr 2 dami

x) p. 77. seq. Vid. Relat. Hamb. 1732. n. 14. p. 114.

y) Journal littéraire T. XIX. P. I. ser. 10.

z) Bibl. raisonnée T. VII. P. I. p. 136. Act. Erud. 1732. p. 120. MOSHEM. ad Cudworth. p. 1140.

a) Diff. de Vita et doctrina Spinozae.

b) De tribus impostoribus.

c) Diff. de duobus impostoribus B. Spinoza et B. Bekkero.

d) In Hist. Spinozismi Leenhofiani, c. 1.

e) Mem. de Littérature T. XIII. p. 94.

f) Vita Spinozae, conf. Wolf. Bibl. Hebr. P. I. p. 242. P. III. p. 145. P. IV. p. 795.

g) Hist. eccl. P. II. c. 17. §. 16. seqq. conf. DIXFENBACH. in Iudaeo conuerso p. 148.

h) Hist. theol. Iud. L. I. c. 18. §. 38. p. 632.

i) Memorabilia Iudaica, P. I. L. IV. p. 313. seqq.

k) Hist. Iudaica. P. IX. c. 37. p. 1032. add. BENTHEM. Stat. eccl. et schol. Belg. foed. P. II. c. 4. p. 340. et quamplurimi alii.

l) Vol. III. p. 163.

*) Sequimur Coleri narrationem, addimus autem ex aliis quae memorabiliora videntur.

m) Pauperes plerique faciunt, diuites SCHVDTVS, l. c. honestis opibus viuentes COLERVS l. c.

dami VIII. Cal. Dec. anno MDCXXXII, in circumfione Baruchi nomen accepit, quod post relictam fynagogam in Benedicti conuertit. Nactus a natura ingenium viuido ardore difciplinis aptum, et iudicii vim mature fe prodentem, more gentis fuae literaturae Hebraicae difcendae cauffa praeceptoribus traditus eft. Qui cum memoria magis rabbinicae lectionis, quam iudicandi acrimonia pollerent, mirum non eft Spinozam quindecim annorum adolefcentem, tanto acumine obiectiones magiftris formaffe, vt iis foluendis impares effent, et refponfionibus ineptis fluctuantem magis incertum dubiumque redderent. Abiecto itaque auctoritatis praeiudicio, quo totam gentem fuam regi videbat, propriis luminibus uti, et fine Iudaicorum magiftrorum commentariis legere facras literas et collectionem iuris Iudaici, quam Talmud vocant, conftituit. Vidit tum multa alacris animi et acerrimi ingenii iuuenis, quae in opinionibus praeceptorum fuorum placere ipfi non poterant: altiore autem eorum meditatione inftituta, animo cogitationes fuas ita preffit, vt modestia Morteirae, celebri inter Iudaeos viro, quem praeceptorem habebat, valde commendaretur. Et prudenter quidem in tanta contribulium fuorum fuperftitione tacendo fibi profpexerat; at cum ab amicis duobus de Deo, angelis, anima, omni- que fubftantia immateriali fententiam rogaretur, iisque dubia fua depromeret, proditus ab iis, fufpectusque apud vulgus Iudaeorum factus eft, quod finiftram de auita religione opinionem concepiffet. Ideo apud iudices fynagogae delatus, et ab eis citatus atque de fidei integritate interrogatus eft, indicata, quam fama de eo genuiffet, fufpicionem contentae legis patriae. Quod cum strenue negaret, prodierunt amici illi laruati, quibus mentem fuam aperuerat, et quae conuitia in Iudaeorum gentem, quas blasphemias in legem et fidei dogmata pronuntiaffet, enuntiarunt, tanta audientium indignatione, vt anathema ex omni parte clamaretur. Spinoza autem reiecta teftium fide, certiora eius accufationis teftimonia popofcit. Accurrit Morteira et precibus primo, mox minis frangere constantiam difcipuli conatus eft; ille cum vanam apellae iram rideret, eo quod de fuperftitione Iudaica dudum triumphaffet, fulmina excommunicationis, quam vocant, fibi intentata rifit, imperterrito animo. Ea vero cum tandem Iudaeorum furor vibrare minaretur, de fuga falutari fibi difpexit, laetus occasionem fibi fubminiftrare ineptum magiftrorum feruorem, ea, quae dudum animo conceperat perficiendi, et ad Christianos transfugiendi. Ideo nonnullos Christianorum, quos prudentes iudicabat, fibi amicos concilians, afylum fibi parauit. Qui cum ingenio eum acri et eleganti uti, at praeter Hebraicam eruditionem doctrina elegantiori carere viderent, auctores ei fuerunt, vt qui occidentis linguas plerisque teneret, Graecam et Latinam adiiiceret. Paruit monitis ardens difcendi animus Spinozae, et post prima Latinae linguae rudimenta a Germano quodam hauffa, Francifcum van Ende, medicum, qui fcholas Graecas et

Latinas

Latinas tum Amstelodami habebat, infami postea fato sublatas, praecptorem nactus est. Habuit ille filiam praeter musicae peritiam, ita eleganter Latine doctam, vt discipulos parentis vices subitura haud raro erudire posset. Quae cum non forma quidem at ingenio valeret, deperire Spinoza magistram coepit, quem tamen paulo post loco mouit Kerkeringius condiscipulus, qui eam postea vxorem duxit. In hac itaque Schola cum literis Latinis Spinoza satis esset innutritus, ad theologiam discendam animum applicuit, eam autem postea iterum dimisit ad naturalem philosophiam conuersus. In qua cum de duce sibi elegendo dispiceret, in Cartesii opera incidens, tanto desiderio philosophiae discendae repletus est, vt totus ea deuoraret, et hunc sibi philosophiae primum auctorem fuisse multoties postea fateretur. Maxime autem placuit, quod euidentiam veritatis criterium posuisset, et ad eam in illa inquirenda esse attendendum, Cartesius commendauisset. Hoc enim canone posito intelligebat, vana Iudaeorum somnia ab homine sanae mentis admitti non posse, eo quod ineptissimorum nugatorum auctoritate sola nitantur, et omni rationis euidentia careant. Indies ergo magis contribulium consuetudinem fugiens, ipsamque synagogam vitans, quotidie suspectior suis factus est. Qui cum facile intelligerent, quantam stragem inter suos edere posset, annum mille florenorum stipendium ei obtulerunt, ea lege, vt sacris Iudaicis interesse pergeret. Id quod tamen recusauit, cum se vni veritati sine quaestus cupiditate litare assereret. Ad insidias itaque conuersi, tollere eum elanculum conati sunt; euitauit autem Spinoza ictum fidae, quem Iudaeus quidam illi intentauerat, cumque tutum a periculo vitae se Amstelodami non crederet, de alio loco cogitare coepit, vbi ab insidiis Iudaeorum securus viueret, et in solitudine tranquilla philosophiae studiis vacare posset. Exiit ergo ex communione coetus Iudaici, neque tamen vlli se vnquam Christianorum sectae addixit, nec sacri lauaminis vnda aspersus est, vel Christianae doctrinae professionem vllam edidit, licet inter Christianos ad vitae finem viueret, et eruditissimis viris amicitia innotesceret. Ita vero indignatio Iudaeorum in rabiem versa, et anathematis fulmen solenni ritu in eum vibratum est; id quod totum eum ab omni consuetudine cum gente sua eiecit, cum nemo conuersari, cum excommunicato inter Iudaeos audeat. Mirum itaque non est, recutitos magistros Spinozam contemptae legis, apostasiae, et blasphemiae, fama per vulgus sparfa,

Rr rr 3 accu-

n) Vixit hic infelix medicus Amstelodami, et iuuenturem Graecas Latinasque literas docuit. Cum autem atheismi peste esset infectus, imprudens adolescentem illa huc corrumpere conatus est, quod fide dignis testibus se nosse ait COLERVS l. c. p. 18. vnde factum, vt hunc impietatis primum praecptorem habuisse Spinozam multi dicerent, vid. BASNAGE l. c. p. 1032. A Batavis in Galliam secedens res nouas moliri, et quod EVANHALMA in Vita Spinozae p. 5. ait, Delphi-

ni vitae insidari, quod vero alii referunt, rebellionem ciere ausus est; vid. COLERVS l. c. p. 21. eo euentu vt captus laqueo suspensus interierit. Vid. quae ex BASNAGE annalibus Belgicis referunt Act. Erud. Germ. P. CXXXI. p. 815. seqq. vbi negato Deo et anima immateriali miser periisse dicitur.

o) COLERVS l. c. interfuisse tamen sacris Christianorum haud raro infra dicemus.

accusasse, eo quod derelicta gente sancta ad infidelium cohortes concessisset. Spinoza autem, ut tutius lateret, ad medicum Van den Ende, apud quem humanitatis studiis operam dederat, se conuertit, ratus ita ab infidiis Iudaeorum tutum esse se posse; totumque philosophiae se tradidit, et mathematicarum disciplinarum studiis; imprimis opticae studiosissimus, vitrisque ad usum opticum poliendis intentus, qua in re, cum ingenio acerrimo usus industriam iunxisset indefessam, ita profecit, ut vndecunque talia vitra ab eo peterentur, haberetque ex hoc quaestu honesto vnde vivere commode posset. Morteira autem et, qui reliqui ex Iudaeis in Spinozae exitium coniurauerant, cum ictus suos euitasse inimicum vidissent, magistratum Amstelodamensem adeunt, deferunt Spinozam blasphemiae nomine, rogant, vrbe proscriberetur, vrgent, instant, omnemque lapidem mouent, et tandem obtinent, ut aliquot mensium exilio mulcetur. Quod tantum abest, ut terruerit Spinozam, ut potius solitudinis studiorum causa amantissimus, fugere strepitum atque tumultum vrbs se posse laetatus nullum iuris remedium Iudaeorum persecutioni opponeret, sed in agrum Amstelodamensem ad amicum diuerteret, vitris suis atque studiis maxime intentus; ex quo tamen loco anno MDCLXIV Rhonoburgum, Leidae proximum se contulit. Vbi licet in solitudine viveret, amicos tamen frequentes penes se habuit. Illi cum plerique Cartesiani essent, quoties in philosophia Cartesii difficultas occurrebat, quam solum soluere potuisse magistrum credebant, Spinozae, iam tum omnem auctoritatem humanam etiam in philosophia conculcanti propofuere; at ille, ut ingenio utebatur acerrimo, et iam tum principium metaphysicum elegerat, Cartesio oppositum, nempe vnam tantum esse substantiam, duabus modificationibus, cogitatione et extensione constantem, quod omnem Cartesii demonstrationem euertit, ita longe aliter philosophari se nosse, et alias difficultatum solutiones dare amicos monuit, nec Cartesium eum esse ostendit, cui vni adhaerendum fit. Quod vbi inter eruditos Belgii foederati innotuit, apud quos tunc maxima erat Cartesii auctoritas, haud exiguum strepitum fecit, et ad arma literaria prouocauit. Praeuertendo itaque bello philosophico intenti Spinozae amici eum rogarunt, ut mentem suam de Cartesio exponeret. Qui cum tranquillitatem pacemque quaereret, ut haberent Cartesii assensum, quibus impatientis desiderii curam lenirent, edidit anno MDCLXIV. RENATI DES CARTES *principiorum philosophiae P. I. et II. more geometrico demonstratas, accesserunt eiusdem cogitata metaphysica, in quibus difficiliore, quae tam in parte metaphysices generali, quam speciali occurrunt quaestiones breuiter explicantur.* Praemisit libro praefationem LVDOVICVS MEYERVS, ex qua constat, Spinozam iam tum systematis vnus substantiae totum occupatum hunc commentarium Cartesianum non ideo scripsisse, ut Cartesianam placita confirmaret, sed ut Cartesianis satisfaceret, et haberent, qui Cartesianam philosophiam discere

scere ab ipso cupiebant, ex quo intelligerent, quid Cartesius praecepisset, a quo tum quidem ob hunc scopum propositum abeundum sibi non esse credebatur. Id quod ex doctrina de intellectu, voluntate, et libertate, secundum Spinozam considerata, quae a se inuicem non distingui statuebat, secus ac Cartesius docuit, illustrat. Falluntur itaque, qui ex hoc commentario Cartesiano concludunt tum quidem orthodoxos adhuc de Deo sensus Spinozam secutum esse, qui iam tum a Cartesio abeundum sibi esse censuit. Verum autem est, ex hac Cartesianae philosophiae explicatione occasionem enatam fuisse haud paucis Cartesiano nomini inuidiam conflagandi, asserendo Cartesianis hypothesebus inductum Spinozam in atheismi deliria incidisse, cum tamen meditationes Cartesii metaphysicae Spinozisticis e diametro repugnent. Sensit id facile Spinoza, ut itaque inuidiae tela effugeret, solitudinem quaerendo, Woorburgum, quod vno tantum milliari Haga Comitum distat, concessit anno sequenti, latere tamen ibi non potuit, anxie quaesitus ab amicis, quos ei hypothesis noua et valde grata comparauerat. Qui cum valde instarent, ut relicto rure in urbem quandam migraret, sedem tandem Hagam transtulit. Habebat enim amicos non modo toga sed et sago illustres viros, qui frequenter ad eum rus confluere solebant, ut eum disserentem audirent: vnde factum, ut philosophia Spinozae inausulto fidere per Belgium foederatum miris successibus propagaretur. In urbem delatus frugaliter vixit, totus studiis suis opticis, et philosophicis intentus; nec ita multis amicis familiariter usus. Ast pauci in celeberrimo et frequenti loco viatores aderant peregrini, cuiuscunque axiomatis et dignitatis essent, qui cum non adirent, fama commoti, quam sibi opinionum singularitate et systematis nouitate attraxerat. Aluit autem literarum commercium cum praestantissimis viris, et philosophicarum pariter atque mathematicarum rerum peritissimis, et scribendis libris intentus, reliquum temporis opticae tanto studio tribuit, ut in conficiendis microscopiis et telescopiis parem suo tempore non inueniret. Tantaque contentione hisce inuigilauit, ut licet infirma valetudine vteretur, toto tamen saepe trimestri domo non prodiret. Vixit autem sobrie et valde frugaliter, non quod neruo rerum destitueretur, erant enim haud pauci, qui abunde quod opus esset, ei offerrent, sed quod natura paucis contentus, nemini grauis esse cuperet, vnde ad rationes oeconomicas accurate attendit, ne plus consumeret, quam acquirere per annum liceret. Id quod eo facilius fiebat, quod coelebs familiam non alebat. Hac itaque frugalitate philosophica factum, ut cum Simon de Vries, quem amicissimum habebat, duo florenorum millia ei donaret, munus is recusaret, et cum haeredem testamento eum scribere promitteret, Spinoza conditionem non acciperet, contentus trecentorum florenorum singulis annis soluendorum stipendio, paternam quoque haereditatem sororibus sponte cederet, ut alia admirabilis abstinentiae a *Φιλασοφική* exempla taceamus. Sed et reliquam vitam philosophica virtute ornare studuit. Laudant enim, qui eum nouerunt, conuersationis

nis honestatem et iucunditatem affectuum imperium, animi neque in secundis elati, neque in aduersis depreſſi moderationem, et decori ſtudio. Tum facilitatem morum, et diligentiam familiares hoſpitis ſui ad implenda officia cohortandi, et ſacrorum pariter publicorum atque obſequii parentibus herisque praestandi vtilitatem inculcandi, quin explorandi quoque, quid ex ſermonibus ſacris profeciſſent. Ipſe quoque illis interdum adfuit, et Lutherani coetus miniſtro praedicanti applaudit, tranquille autem et modeſte vixit, nemini moleſtus, omnibus facilis et affabilis, ſuaque forte magna animi conſtantia et alta pace contentus. Delicias vero, quas quaerebat, in meditationibus philoſophicis quaefuit, quibus in valetudine a pueritia infirma dolores vel contemſit vel ſuperavit. Valde autem extollunt, qui Spinozam velut miraculum quoddam virtutis philoſophicae admirantur, vt habeant, quem impietati colorem praetexant, animum iuſtitiae, aequitatis, miſericordiae amantiſſimum, patientiam in ferendis aliorum, in ſuis eiiciendis praerudiciis fortitudinem, ſuperſtitionis odium per totam vitam continuatum, virtutis non quidem Stoicae et inhumanae, verae tamen et ſupra gentis et adoleſcentiae ſuae conditionem exſurgentis cultum, ratiocinandi accuratorem, etiam neglecta ſermonis cura, in diſſerendo perſpicuitatem, et eas animi elegantiffimi doctes, quibus omnes, quotquot cum eo conuerſabantur, in amorem eius raperentur, quos amicitia fideque maiori, quam ab illis accepit, complexus fuiſſe dicitur. Quae an ita ſe habuerint omnia, penes eos fides eſt, qui haec nobis narrant. Illud communi omnium teſtimonio certum eſt, honeſte et tranquille Spinozam vixiſſe, nemini moleſtum, multis iucundum, haud paucis admirabilem viſum, quod in ſecretiora philoſophiae myſteria abiectis, quae omnem mundum ſcarnare credunt ingenia fortiora et robuſtiora, praerudiciis penetrauerit. Inter quos fuere magni quoque viri, ſummaeque auctoritatis, et imprimis Condaeus princeps, qui eius videndi curioſitate accenſus erat: et cuius patrocinio ſtipendium a Galliarum rege obtinere potuiſſet, ſi inſcribere illi librum quandam voluiſſet. Hinc ſamam enatam eſſe putamus, quae in MENAGII *Miscellaneis* traditur, et Pomponium auctorem habere dicitur: Spinozam inuitatum a proceribus nonnullis Galliae eius videndi noſcendique auidis, in hoc regnum conceſſiſſe, proditum autem eſſe, quod capitalis omnis pietatis naturalis et reuelatae hoſtis regni limites intraſſet, delatumque a Pomponio periculum ſubiſſe carceris Pariſienſis, aſt Minoritae habitu tandem euafiſſe. Sed inanem fabulam eſſe vidit perſonatus MAR VILLIUS, et

p) Inſerta haec eſſe biographiae Colerianae p. 77. a fautore Spinozae ſupra iam monuimus. Ita vero factum, vt antecedentia et conſequentia, in quibus impietatem Spinozae candide deſtauratur Colerus, cum his non conſpirarent.

q) Conf. KOETHOE. Praef. tr. de tribus impoſtoribus.

r) Ad eum conueniendum tamen cum Ultraieſtum commiſſerit Spinoza, non inuenit, nec vidit, conf. BAYLE l. c. et art. Herrault.

s) T. II. p. 16.

t) Melanges de litter. T. II. p. 357.

et post eum alii *, quam ex eo natam fuisse verifimile est, quod ad Con-
 daeum principem Ultraiectum semel iter suscepit; quod plebem Batauam
 magnis iris et suspicionibus in eum armauit, quia prodere velle Gallis pa-
 triam coniceret. Certius est, et extra dubitationem positum, Carolum
 Ludouicum electorem Palatinum ad docendam philosophiam eum Heidel-
 bergam traducere voluisse; extat enim inter *Opera Spinozae posthuma* *
 epistola Ludou. Fabricii, qua electoris nomine cathedram ei philosophi-
 cam cum amplissima libertate philosophandi offert: hanc tamen spartam
 recusauit ornare Spinoza, quod se religionis receptae legibus teneri nole-
 bat, et probe intelligebat, eam principiis, quae sequebatur, philosophi-
 cis, euertere. Itaque excusatione honesta, quod otium literarium strepiti-
 bus professionis academicae praeferat, praetensa, subtraxit se, fassus,
 nescire se, quibus limitibus libertas illa philosophica intercludi debeat, ne
 videatur stabilitam religionem perturbare velle. Priuatus itaque intra
 musei parietes mansit, cum nec munus, nec diuitias, nec honores affecta-
 ret, sanitatis autem parum firmae, et studiorum contentione valde debi-
 litatae ratio eum conclauis haud raro affigeret. Inde mature phthi-
 seos malo tentatus, a viginti annis, tabescere coepit, infirmum corpus vero
 continentia et sobrietate vtcunque sustentauit. Hinc fatum vltimum nec
 ipse, nec familiares proximum esse, vt in hoc morbi genere fieri solet,
 senserunt, illis enim nihil tale expectantibus, solo medico L. M. y qui
 Amstelodamo accesserat, praesente IX. Cal. Mart. anno MDCLXXVII
 expirauit. Diuersis mox rumusculis mors viri opinionum singularitate
 et atheismi philosophici professione famosi per vulgus sparsa est. Qui-
 dam enim noluisse eum aegrum quenquam admittere, ne moribundi facies
 conspiceretur, tradiderunt: alii narrarunt aliquoties eum exclamasse:
 miserere Deus peccatoris miseri; nonnulli nomen Dei gemebundum in-
 uocasse, et quaesitum de causa, consuetudinem solam accusasse tradide-
 runt: quidam mandragorae succum secum habuisse ad inducendum sensi-
 bus stuporem et mortis indolentiam, prodiderunt. Fuerunt quoque ali-
 qui, qui petiisse ab hospite, ne ministrum vllum ad se admitteret, vt placi-
 de ita mori posset, commenti sunt. Ast falsas esse has narratiunculas
 omnes, comperit, qui diligenter in earum veritatem inquisiuit, et omnem
 eius deprehendendae occasionem habuit COLERVS z, qui nec hospitem
 Spinozae, nec familiares eius quicquam ex eo audiuisse, nec quenquam
 ei morienti praeter medicum Amstelodamensem adfuisse, et nunquam le-
 cto affixum decubuisse, sed die emortuali adhuc ex conclauis descendisse;
 tum

u) BAYLE l. c. not. Z. COLER. l. c. IENI-
 CHEN l. c. BASNAGE l. c. p. 1035. DE LA MON-
 NOYE Menag. T. IV. p. 19.

x) Ep. 57. Opp. posth. p. 561. add. Chevracana
 T. II. p. 99. 100. Nouv. de la rep. des lettres 1700.

Sept. p. 300. BAYLE l. c. not. H. conferendus ta-
 men HEIDEGGERVS in Vita Fabricii pag. 74.
 STARCKIUS de Vita priuata doctorum c. 2. §. 34.
 p. 94. 95.

y) Forte is fuit Ludouicus Meyerus.

z) pag. 141.

tum neque hospitis vxori neque domesticis, vt ministrorum ecclesiasticorum aduentum prohiberent, praecepisse, nec de mandragorae succo quicquam vel visum vel in scheda pharmacopolae Amstelodamensis lectum esse testatur. Vnde haec narratiunculae, quibus velut Fabellis Milesiis oneratur hodie historia philosophica et literaria expungendae ex annalibus literariis sunt. Mortuum honeste sepeliri curauit hospes, impensas ferente eo, quem viuo sumtus suppeditasse diximus, vnde falsum est, ita pauperem obiisse, vt sepulturae impensae solui nequuerint ^a. Tantum enim ex supellectile eius sub hasta vendita rediit, vt sumtus omnes refunderentur, quamuis ea tota vere philosophica esset, vt ab omni ambitione remota.

*Scripta Spinozae atheismi pan-
dere visa.*

§. IX. Scripsit nonnulla Spinoza, quae viuis edidit, et quibus famam sibi acuminis et philosophiae laudem acquisiuit, ast suspicionem quoque sinistrae de rebus ad Deum et religionem spectantibus opinionis iam tum excitauit; pleraque conscripta inter chartas reliquit, post mortem demum edenda, quae atheismi infamia eius memoriam cumulauerunt. Et post discessum quidem Spinozae ex synagoga apologiam eum edidisse lingua Hispanica typis nunquam editam, inque ea vestigia haud pauca opinionum postea disseminatarum iam prodidisse asserit P. BAYLE ^b, nihil autem eius se potuisse detegere, licet familiares eius et amicos de ea interrogasset, fatetur COLERVS ^c. Vulgasse, quoque commentarium in principia Cartesii, *εξωρετικὸς* scriptum, at geometrica tamen methodo, supra iam diximus. Quo specimine prodidit Spinoza, dum principia et assertiones Cartesii, quas falsas esse credebat, geometrica tamen demonstrauit, posse seuerissimis demonstrationis legibus se ad palliandos errores abuti, vt postea ab eo quoque factum. Prodiit porro anno sequenti LVCII ANTISTII CONSTANTIS *de Iure ecclesiasticorum tractatio Alethopoli apud Caium Valerium Pennatum*, in qua denegato iure, quod ecclesiae sibi vindicant earumque ministri, omnis potestas, etiam quae ad doctrinam pertinet magistratui vindicatur, qualia Hobbesium praecepisse, ex iis, quae supra diximus, constat. Qui libellus cum *Tractatum theologico-politicum Spinozae* praecederet et simili modo, quin et iisdem fere verbis praecepisse videretur, visus est ^d Spinozam parentem agnoscere. Ast negauit eum foetum suum esse Spinoza, et differre tum scribendi tum praeciendi rationem obseruauit COLERVS ^e: qui verisimiliori coniectura tribui posse Ludouico Meyero, de quo in sequentibus dicemus, monet. Cui facile assentimur; eadem enim impietate infectus fuit Meyerus,

^a) Occasio fabulae inde enata est, quia Sepulchrius quidam, a quo medicamenta nonnulla Spinoza acceperat, audita morte eius vt sepultura prohiberetur a magistratu impetrauit, donec debita pecuniae summa solueretur, id quod ab hospite factum, et honeste tumulo Spinoza illatus est.

^b) L.c. Eum sequuntur IENICHEN l. c. p. II. WOLF. Bibl. Ebr. Vol. III. p. 145. ^c) L.c. ^d) Vid. BAYLE l.c. not. L. BASNAGE l. c. p. 104t. WOLFIVS et NICERON. II. cc. et quos hi laudant. Auctorem quidam esse coniciunt Ludouicum Meyerum, vid. BASNAGE et COLER. l.c. ^e) Pag. 90.

rus, vt ex infausto eius foetu: *Philosophia scripturae interpres*, patet. Equidem eo tempore et Anglia et Belgium eiusmodi hypothesibus perforabant, quas femina Hobbesiana genuerant, vnde ab Hobbesianae disciplinae alumno quodam libellum profectum esse, verisimile est. Spinozam autem auctorem verum esse *Tractatus theologico-politici, Hamburgi*, vt titulus mentitur, anno MDCLXX. 4. ἀνοήτως editi, nemo est, qui ignorat, et fassus est ipse Spinoza, in epistola ad Oldenburgium *f.* Qui cum mira libertate conscriptus esset, videreturque superstitioni, (ita religionem vocat Spinozistica natio) nervos incidere, dici non potest, quanta auiditate quaesitus lectusque sit ab illis, qui frena religionis pati nequeunt. Inde factum, vt editio aliquoties repeteretur, et foetus irata Lucina editus tum a Ioanne Henrico Glasemachero *g.* in Belgicum sermonem, tum a quodam, qui Domini de S. Glain nomen mentiebatur in Gallicam linguam conuerteretur *h.*, et variis titulis disseminaretur *i.*, quam versionem LVCAM medicum Hagiensem confecisse, ipsumque Spinozam annotationes quasdam adiecisse, postea compertum est *k.* Tacemus editiones alias *l.* ex quibus constat, magno studio Spinozae affectas librum hunc disseminasse, non exiguo ecclesiae malo. Totus enim in eo auctor est, vt vaticiniis non adfuisse θεοπνευστων, sed vaticinandi donum ex imaginationis foecunditate prouenisse, et attemperauisse eos doctrinas et religionem hominum sui temporis ingenio assereret, hancque, si placet, clauem interpretandae diuinae legis esse, magna fiducia contenderet. Mirum itaque non est, concurrisse ad hoc incendium extinguendum, quotquot religionis amor atque cura occupauerat. Licet enim STVPANVS, notissimus ille satyrae in Batauos, quae titulum gerit: *Religio Hollandica*, auctor, obiecerit Batauis *m.*, quod abominabile scriptum mature refutare neglexerint, falsum tamen id esse, et BRAVNIVS in *Apologia Stupano opposita* *n.* ostendit, et multae libri noxii refutationes produnt, inter quas eminent, quas mercator quidam Dordracenus, GVILELMVS VAN BLYENBURG, et alius Roterodamensis Io. BREDENBURG scripserunt. Ille enim anno MDCLXXIV *Veritatem religionis Christianae Spinozae blaterationibus opposuit*, hic anno sequente edidit *Eneruationem tractatus theologico-politici vna cum demonstratione geometrico ordine disposita, naturam non esse Deum, cuius effati contrario praedictus tractatus innititur*. Qui omnium luculentissime

S s s s 2

impie-

f) Ep. 19.

g) Suite de la vie de Philopater p. 231.

h) Wolf. l. c. p. 145.

i) Tribus titulis comparuit: La clef du sanctuaire; Traite des ceremonies superstitieuses; et, Reflexions d'un esprit des interesse, sur les matieres les plus importantes au salut tant public, que particulier.

k) Vid. Cat. crit. bibl. Reimmani. pag. 1029.

conf. Nouv. lit. T. X. P. I. p. 60. BAYLE Lettr. XXVII. p. 119.

l) Continetur quoque in collectione prima operum historicorum, quae HEINSII nomen praese fert edita 1673. 8. conf. Ven. CYPRIAN. Cat. bibl. suae p. 625.

m) Lettr. III. p. 65.

n) p. 158. Vbi observatur, librum, quam primum prodierit, publica auctoritate suppressum esse.

impietatem in hoc libro latentem detexisse, et fortissime debellauisse, ple-
risque visus est^o, mirantibus omnibus tantam iudicandi aciem homini li-
teris leuiter tincto inesse. Quem tamen cum demonstrationem Spinozae
ordine geometrico descripsisset, non habuisse, quid Spinozae reponeret,
adeoque systema eius si ductu rationis id faciendum, refutari haud posse
agnouisse, prodiderunt Franciscus Cuperus, quem plagii infimulauerat
Bredenburgius, et post eum eruditus Iudaeus ISAACVS OROBIO et Al-
bertus de Verfe; negante id Bredenburgo. De qua controuersia cum
plura dicere heic non liceat, P. BAYLE^p videndus est. Inter theolo-
gos Belgii foederati primus fere opposuerunt se serpenti veneno Lambertus
Velthuysius, et Regnerus a Mansveld, quos secuti sunt alii multi, ex
Lutheranorum autem coetu nemo auctioribus telis Spinozae copias profligauit,
quam Ioannes Musaeus. Quorum et complurium librorum alio-
rum, tractatui theologico-politico oppositorum titulos, cum diligenter
adduxerint NICERONIVS^q, FABRICIVS^r, IENICHIVS^s, lectorem
breuitatis studiosi ad notissimos hos libros amandamus. Tectius tamen
in eo libro systematis pestilentis virus disseminauit Spinoza, quam in illis,
quos moriens reliquerat, vt post fata ederentur. Prodiere itaque eo
vix erepto anno MDCLXXVII Amstelodami *Opera posthuma*, auctoris
nomine literis tantum initialibus, vt ipse iusserat, designato. Quinque
in hac collectione tractatus continentur: I. *Ethica, more geometrico de-
monstrata*, in qua totum systema atheum, quod sibi formauit mathema-
ticae demonstrare conatus est; II. *Politica*. III. *De emendatione intelle-
ctus*. IV. *Epistolae et Responiones*. V. *Compendium grammaticae
linguae Hebraeae*. Neque vero typographi locique mentio in titulo
facta est, Amstelodami autem prodiiisse, satis clare COLERVS^x demonstra-
uit. Obstupuit religio, virique boni et rectae mentis amantes tantam
impudentiam sophismatis velut demonstrationibus inaedificari mirati et de-
testati sunt, plaudit impietas, inuentum esse, qui methodi geometricae
accuratione omnem ex orbe Deum et religionem eiiceret, et re ipsa vnam
tantum substantiam esse, duabus modificationibus infinitis modis determi-
natam, euinceret, adeoque omnes religionis leges, omnem numinis
reuerentiam proscriberet, cuncta ad naturae necessitatem ineuitabilem re-
uocando. Quae cum maximam religioni et ciuitati sacrae stragem mina-
rentur, ingens virorum doctorum aceruus prodiit, qui sophismata eius
inania, definitiones aequiuocas, demonstrationem falsam et ineptias omnes
detegerent, et argumentationes metaphysicas infelici metaphysico oppo-
nerent. Nec est inter omnes fere Christianorum coetus, qui certa fidei
teffera

o) BAYLE l. c. not. M. COLER. p. 118.

p) l. c. add. COLER. et IENICHEN II. CC.

q) loc. cit.

r) Syll. Script. de V. R. C. c. 13. p. 355. seqq.

s) l. c. p. 59.

t) Ex hoc fonte sua hausit ABR. IO. CVFFELX-

rvs in Specimine artis ratiocinandi naturalis et
artificialis ad pantosophiae praecepta manu-
cente, Hamb. 1684. 8. conf. BVDDEVS Thef. de
Atheismo p. 174. WALCH. Parerg. acad. p. 694.
u) Laudat eam WOLF. I. c. Vol. I. p. 247.
x) p. 104.

tessera inter se distinguuntur, vnus, ex quo non prodierint impietatis Spinozisticae oppugnatores. Quos tamen hoc loco adducere non licet, in historia atheismi speciali enarrandos, plerosque nominauere FABRICIVS, IENICHIVS, NICERONIVS ², alii. Comparant inter eos ex Romana ecclesia, Fenelonius, Fr. Lamyus, P. D. Huetius, ex reformatis, Gerardus de Vries, Christophorus Wittichius, Regnerus a Mansveld, Lambertus Velthuysen, Petrus van Mastricht, Aubertus de Verfé, Ruardus Andala, Petrus Bayle, Isaacus Iaquelotus; ex Lutheranis I. Wolfgangus Jaegerus, Io. Iacobus Weidnerus, Iacobus Stalkopfius, Ioannes Colerus, Christianus Kortholtus, Fridericus Ernestus Kettnerus, Fridericus Rappoltus, Ioannes Conradus Durrius, Ioannes Franciscus Buddeus, ex iis qui Bourignoniae partes secuti sunt, Petrus Poiretus, ex Labbadistis Yuonius, ex Anglicana ecclesia Henricus Morus, Samuel Clarckius, ex Iudaeis Isaacus Orobio, et innumeri alii. Omnes enim post Spinozae aetatem huc pertinent, qui rationibus metaphysicis atheismum philosophicum aggressi sunt, cum non celebrius vnquam impietatis systema emerferit, Spinozistico. Scripsit quoque Spinoza *Commentarium de iride*, qui cum minus nonnullis, quibus eum ostenderat, placuisset, igni ab auctore traditus est. Affectam quoque reliquit versionem Belgicam veteris testamenti ³, in qua multam curam adhibuit, sed et hanc paucis ante obitum diebus, Vulcano tradidit.

§. X. Systema, quod de rerum vniuersitate, quam Deum vocauit, Spinoza commentus est, in se nouum non est, sed passim apud veteres inuenitur: vnde de Spinozismo ante Spinozam disquirere coeperunt viri docti, maxime P. BAYLE ^a, quem peculiari dissertatione secutus est I. FR. BVDDEVS ^b, vt alios taceamus. In quem tamen numerum non omnes eos referendos esse, qui Deum esse τὸ πᾶν dixerunt alibi ostendimus, et qua ratione schola Eleatica, et Stoica, itemque Cabbalistsae ^c in Spinozae luto haesisse censendi sint, manifestum fecimus. Perfecit autem quod inchoarunt veteres, et quod illi mussitarunt, aperte elocutus est. Benedictus de Spinoza, qui absurdissimam propositionem, vnā tantum esse substantiam, duabus modificationibus, cogitatione et extensione infinitis modis variatam et determinatam, et in se suaque essentia necessarias mutationis suae causas habentem, Geometrico more demonstrare ausus est. Non est nostrae tractationis, totum Spinozae systema hoc loco describere, et quid in eo reprehenderint philosophi, quid opposuerint, quos dolos, et laruas veritatis, quae sophismata detexerint operose describere. Faciunt id illi, qui vel theologiam naturalem traderunt, vel naturalis pietatis fundamenta ab obiectionibus atheorum liberarunt,

Summa impietatis Spinozisticae.

S s s 3

y) locis citatis.

2) BASNAGE l. c. p. 1038. COLER l. c.

3) l. c. not. A.

b) De Spinozismo ante Spinozam, quae in Anal. Hist. phil. extat.

c) Pertinet huc ex medio aeuo Dauid de Dinan'o; quin et Reales huc Baylius retulit, de quibus omnibus suo loco dictum.

rarunt, et ex Instituto Spinozae impietatem euerterunt. Hinc id modo vt tractationi nostrae ordo suus et integritas constet, obseruamus: *Summam impii systematis eo tandem redire: vnam tantum esse substantiam et non dari substantiam, quae aliam efficere seu creare potuerit, adeoque praeter vniuersi substantiam, nullam aliam dari, sed in ea vna comprehendi omnia, et non nisi modos esse eius vel cogitantis vel extensae.* Huc enim redeunt propositiones istae, quibus velut cardinibus totam philosophiam suam impiam inaedificauit: *Ad naturam substantiae pertinere, existere; eam non posse produci ab alia, atque esse causam sui, id est ipsius essentiam necessario euoluere existentiam: in rerum natura non posse dari duas aut plures substantias, eiusdem naturae siue attributi, &c.* Ex his enim prona consequentia fluere putat, Deum et mundum vnam tantum esse substantiam; in qua cum modi duo siue attributa conspiciantur, nempe cogitatio et extensio, ex his omnia entia determinari, et in harum modificationum ordine, quo se inuicem sequuntur, necessitatem inesse contendit. Quo pacto sublato omni entium materialium ab immaterialibus discrimine, euerfa omni libertate, et intellectus a voluntatis diuersitate, omnia fluere mechanice sequitur. Et multus quidem in eo est Spinoza, vt hanc vnam substantiam, quam Deum vocat, attributis diuinis ornet, et eam causam esse rerum omnium, hasque ab eo distinguendas esse pronuntiet, ne scilicet in pietatem peccauisse videretur. At differtis verbis ad Oldenburgium scripsit: *Deum se rerum omnium causam immanentem, non vero transeuntem statuere.* Quo pacto detracta simulatae veritati larua tota impietatis abominabilis facies dispalescit, et non modo theologia naturalis, sed moralis quoque sana omnis funditus euertitur. Esse in hoc systemate absurda plurima et tum experientiae, tum notionibus metaphysicis contraria, dudum obseruatum viris doctis est, qui monuerunt, ipsam existentiam extensionis multas substantias inuoluere, cum infinitis partibus gaudeat extensio, quae, cum attributum substantiae sit, in vnaquaque particula substantiam peculiarem necessario requirat. Absurdum porro esse, modificationes e diametro contrarias, quales sunt cogitatio et extensio vni substantiae, velut subiecto suo inesse, et sic modis suis eam se mutuo euertere. Nec minori contradictionis absurditate laborare, quod in immutabili et necessaria substantia infinitae mutationes sibi succedentes ponantur, quodque, cum infinitae res in mundo sint, quae mutuo euertunt, contradictorii simul in vno subiecto consistere posse affirmetur, et infinita substantia vna ex finitis modis istis siue partibus finitis constare supponatur. Tacemus alia, quibus iustitiam, sanctitatem ipsamque infinitatem DEI, et omnem actionum moralium, poenarum et praemiorum rationem hoc systema euertere recte obseruatur. Plura de his omnibus apud eos scriptores quaerenda sunt, quos supra nominauimus. Nos hoc loco, vbi extra oleas vagari non licet, falsa imprimis idea substantiae totum niti systema Spinoziticum modo obseruamus, nempe substantiam non posse produci ab alia, siquidem ad naturam eius pertinet

neat existere, quod inde probat, quia rerum, quae nihil commune inter se habent, vna alterius esse causa nequeat. Hoc enim sumit potius quam demonstrat, illud substantiam ipsam cum conceptu substantiae confundit, adeoque substantiam in abstracto considerando, sibi substantiam fingit, quae non nisi in mente nostra existit, eamque deinde ad systema physicum et metaphysicum inepte transfert. Quae et alia *ἀόριστα* multa ineptum systema completitur, quae cum egregiis profus commentationibus detexerit, quem honoris et amicitiae causa nominamus cel. IO. CHRISTOPHORVS GOTTSCHEDIUS ^d, qui elegantissima doctrina hodie Academiam Lipsiensem ornat, lectorem ad eruditas eius obseruationes ablegamus. Vnde vero hunc errorem hauserit Spinoza, vel formandi systematis occasionem nactus sit, de eo diuersa est inter viros eruditos opinio. Et sunt quidem nonnulli viri docti, qui cum nosset patriarum antiquitatum consultum fuisse Spinozam, intelligerent autem systema Cabbalisticum eodem cothurno incedere, cuius Or haënsoph vnica illa substantia fit, ex qua innumeratae modificationes, vel emanationes potius exortae sint; Cabbalistarum metaphysicam parentem Spinozismi accusant. Qua in opinione praeter ven. REIMMANNVM maxime versatur acutissimus WACHTERVS. Qui ex eo quoque consensu Spinozae cum Cabbalitis, (quos prius tamen ideo atheismi accusauerat) pro Spinozae innocentia et sensibus purioribus argumentum peti posse, non sine inuidia nomini suo conflata contendit. Quae de re cum *Tomo secundo* ^e ex instituto disseruerimus, et quae celeberrimi viri ea de re mens sit exposuerimus, actum agere nolumus. Alii vero, quibus innotuit, incidisse Spinozam adolescentem in Cartesii scripta metaphysica, et initia philosophandi ab iis coepisse, ex Cartesiana philosophia has ineptias fingendi ansam eum quaesuisse contendunt. Id quod non absque insigni Cartesiana philosophiae ignominia illi obiecerunt, qui Cartesium Spinozismi architectum commenti sunt, quos in Cartesii historia tetigimus: et pluribus quoque visum est, licet concesserint, ex peruerfa Cartesii mente Spinozam fuisse philosophatum. Vrgent hi definitionem substantiae a Cartesio allatam, per substantiam intelligendam esse rem, quae ita existit, vt nulla alia re indigeat ad existendum: hanc enim occasionem dedisse putant *πρῶτον ψεύδους* de vnica substantia excogitandi. Nobis difficilis et incerta haec quaestio, et si verum fatendum, inutilis videtur; quod enim ad Cabbalistas attinet, verisimile haud est, Spinozam eos adolescentem attigisse, cum iis aetatis annis Iudaeos reliquerit, quibus Cabbalistas manibus terere nondum in gente recutita licet: taceamus aliud esse systema emanationis, aliud Spinozae, aliud emanantia, aliud modificationes *f*. Quae vero de Cartesianismo dicuntur, ita tantum

d) Programmatibus septem, in quibus philosophiam Leibnizianam et Wolfianam ab obiecta impietate Spinozistica vindicat. Commendat is imprimis Io. IENST Exam. philos. sextae de fin. P. I. Spinozae.

e) p. 1055.

f) Longius inter se distant modificationes et emanationes, quam vult cl. Wachterus; modificationes enim substantiae immanent, emanationes progrediuntur; illud cum Spinoza disertis verbis agnouerit, frustra sunt, qui eum cum Cabbalitis comparant.

tantum possunt admitti, vt Cartesiana principia ansum dedisse dicantur Spinozae, a Cartesio desciscere, et nouam viam quaerere cupienti, diuersum doctrinae metaphysicae aedificium construendi. Ipsam enim Cartesii metaphysicam, quae cogitationem et extensionem duas diuersas et contrarias sibi met substantias ponit, refragari systemati Spinozistico nemo non videt, vt taceamus alia toto coelo a Spinozisticis abeuntia, vt supra iam ex *Praefatione Principiorum Cartesii geometricae a Spinoza demonstratorum* annotatum. Nec magnopere audiendi sunt, qui Spinozisticae hypotheseos parentem esse Hobbesium putant, quia inter ius naturae Hobbesii et Spinozae magna intercedit similitudo. Quamuis enim vterque philosophus, ex necessitate rerum cuncta deriuauerit, sua tamen cuique principia propria sunt. Quare ponderatis omnibus, recogitantes profundo ingenio et metaphysica acie instructo gauisum esse Spinozam verisimile videtur, Spinozam suae meditationi et infelici subtilitati totum istud doctrinae impiae aedificium debere, idque habendum esse pro ἀεχέριον quamuis negare nolimus, Cartesianam philosophandi rationem, accedente consilio ab eo discedendi occasionem ei primam subministrasse, de sophismatis talibus cogitandi.

*Spinozistae
post Spino-
zam.*

§. XI. Luxuriari infelix lolium prae grauidis aristas, et radices lactissime agere, vt natura docet, ita in humana mente quoque, proh dolor euenit: cui licet naturale sit Deum cogitare ab omni creatura infinito discrimine distinctum, fecit tamen impudentia animi frena reuerentiae summo Numini debitae lubenter excutientis, quo sine rectore liber sui iuris viuat, vt atheismus multoties de acutissimis ingeniis triumphauerit. Cuius non luculentius esse specimen potest, quam successus pudendi, quos habuit impietas Spinozistica. Quae licet ea subtilitate et acuminis metaphysici obscuritate se prodiderit, vt a paucis scripta Spinozae intelligerentur, multis tamen se mire commendauit, et in partes eos pertraxit. Inde haud exiguus disciplinae feralis sectatorum numerus est, quos tamen hoc loco enumerare omnes, nec libet nec licet, quo famosiores Spinozismi patroni tantum considerandi sunt. Et ipse quidem Spinoza a sectae condendae gloria animum continuit. Monuit id, qui *Praefationem operibus posthumis* praefixit, *nomen auctoris in libri fronte et alibi literis duntaxat initialibus indicatum esse non alia de causa, quam quia paulo ante obitum expresse petierit, ne nomen suum ethicae, cuius impressionem mandabat, praefigeretur: cur autem prohibuerit, nullam aliam rationem videri, quam quia noluerit, vt disciplina ex ipso haberet vocabulum.* Dicere enim in apendice quartae partis ethicae, quod, qui alios consilio aut re iuuare cupiant, vt simul summo fruantur bono, non studeant, vt disciplina ex ipsis habeat vocabulum, sed insuper in tertia ethices parte affert def. XLIV, vbi, quid sit ambitio, explicetur, eos, qui tale quid patrent, non obscure, vt gloriae cupidus accusare. Facile vero nobis persuaderi patimur, a concupiscenda sectae conditae gloria

ria Spinozam abfuisse, quem si non character animi arcuit, certe impediuit metuenda inuidia. Hac tamen eius continentia non obstante efficit humanae mentis ambitio, religioni, velut praeiudicio cuidam vulgari, insultans, et ab eius vinculis se ideo liberans, vt tota sibi permittatur, vt haud pauci impietati Spinozisticae patrocinentur, praecipue cum ordinis geometrici species, feueritatem methodi et demonstrationis mathematicae prae se ferens, suppositis callide falsis definitionibus et axiomatibus precariis et aequiuocis, multis imponeret. Fuisse autem in Belgio foederato non vnum tantum aliumue Spinozae asseclam, sed multos eum magna fiducia fuisse secutos, et Batauis obiecit Stupanus, et fassus est ROELLIVS ^g, conquestus, *Spinozam tota armenta in Belgio sequi ducem*: nec dubitamus, quin hodie adhuc sectatoribus gaudeat. Inter asseclas autem, qui nomine innotuerunt, primum suo merito locum occupant, editores operum eius Iarig Iellis et LVDOVICVS MEYERVS, vt vel solae praefationes testantur. Et posteriori quidem, qui morienti Spinozae adfuit, prima disseminati veneni Spinozistici causa potissimum adscribenda est; qui facile omnia suppressere potuisset, nisi in eodem cum Spinoza luto haesisset. Id quod ex libro, *Philosophia scripturae interpretis*, apertum est, vt in antecedentibus obseruatum. Et alterum quoque medicum Hagiensem, Lucam, Spinozisticae impietati fuisse addictissimum, tum elogium Spinozae ab eo scriptum prodit, tum libellus Gallicus, quo *Tractatum theologico politicum* alia veste contum et ornatum prodire iussit, vt supra iam dictum ^h. Et hos quidem viuos inter discipulos numerare Spinoza potuit; post mortem haud pauci in eandem suspicionem adducti sunt. Vbi tamen discrimen inter eos ponendum, qui aperta professione doctrinae Spinozisticae velificati sunt, et inter eos, qui ea quidem suspitione pressi, non vero Spinozismi legitime conuicti sunt. In priori classe, strepitum maximum fecit, et ecclesiam Batauorum valde turbauit FRIDERICVS VAN LEENHOF ecclesiastes Swollensis. Cuius viri, Spinozismum tandem reuocare coacti historiam et controuersias inde enatas curiosa et eleganti tractatione enarrauit V. C. GOTTLob FRIDERICVS IENICHIVS ⁱ, qui cum ex actis et ἀπορρητάτοις omnia collegerit, dignus est, qui ipse consulatur. Sparsit autem virus Spinozismi Leenhofius in libro vernaculo, cui titulum praefixit; *Coelum in terra, siue veri et constantis gaudii breuis et luculenta descriptio, secundum rationes et scripturae ductum omnis generis hominibus et omnibus fortunae casibus attemperata*, cuius prima editio Belgica prodiit MDCCIII, germanica vero anno MDCCVI, cui tamen adiecta epistola, in qua systema Leenhofii neruose euertitur. Tota vero doctoris malefanti doctrina hac assertionum quaternione comprehenditur. I. Necessarium esse, vt homo essentiam suam mutabilem ita perficiat, vt ab ista mutabilitate,

Fridericus
van Leenhof.

g) De Relig. nat. §. 151. p. 166.

h) Vid. Cat. bibl. Reimm. pag. 1029. GOTTL.

KRAVSIVS Hist. liter. P. II. p. 284.

i) In Hist. Spinozismi Leenhofiani, Lips. 1707. 8.

litate, quantum licet, sit immunis, ideoque gaudii et perfectionis gradum eum quaerat, in quo constanti et firma animi tranquillitate in immutabili et aeterna Dei voluntate et ordine fundata et acquiescente fruatur; sic enim fore, ut et viuis et moriens, profunda et rationali pace in ente summo quiescere possit. II. Cuncta certis legibus, ordine, causisque concatenata esse et fluere. III. Deum impropie regem, legislatorem, dominum, iudicem vocari. IV. Omnes actiones essentialis mundi esse effectus causarum proximarum, quae ex aeterno naturae ordine necessario consequantur, et huic immutabili voluntati Dei magna animi tranquillitate et constantia sine murmure vel tristitia se ipsum permittendum esse. Facile intelligit lector, non potuisse non ex his assertis Spinozismi suspicionem oriri. Ut itaque serpenti pesti, etiam ob ecclesiasticam auctoris dignitatem periculosa occurrerent, calamum arripuerunt Florentinus Blomble, Taco Haio van den Honert, Io. Creyghton, Io. d'Outrein theologi Bataui, et quae in his thesibus impietas lateat, demonstrauerunt. Non defuit quidem sibi Leenhofius, edita apologia, quam *Denubilationem coeli in terra* appellauit, conquestus, sinistre mentem suam explicari et perueriti; at ne hunc quidem in modum causam suam iuuat, sed magis prodidit. Surrexerunt enim in eum praeter priores aduersarios Franciscus Burmannus, Ioannes Henricus Cocceius, Ioannes Sluiterus, et post hos alii, quin et satyris, ut fieri solet, comoedia acta est. Quae cum tumultu in ecclesiis Batauis omnia misceret, primo quidem a prouinciarum classibus remedium quaesitum, et cum haec nihil profecissent, res ad synodos delata est. Et his quoque incassum laborantibus tandem supremi magistratus auxilium imploratum est. Cuius iussu et auctoritate libelli Leenhofiani fisco addicti, ipse ad reuocandos errores et deprecandam veniam coactus est. Id quod singulari libello factum, in cuius articulo tertio detestatur errores Spinozae; vnam tantum esse substantiam, quae omne sit in omnibus, esse hanc substantiam infinitis attributis constantem Deum; eamque ut causam internam omnis illius quod essentiam habet, fontem et causam existere, et omnes res velut modificationes eius ad hanc, ut totum suum pertinere: adeoque Deum et naturam vnam eandemque essentiam constituere. Porro, nexum esse infinitum causarum, quae sibi inuicem subordinatae necessario cooperentur, animam et corpus non esse res duas distinctas, sed vnum idemque, diuinitatis partes, nec animam aliquam separatam sine corpore subsistere, multo minus spiritum. In connato statu, naturali nullum esse essentiale per naturam bonum, malum, virtutem, vitium, perfectionem, praemium vel poenam; omnia naturali saltem ratione, non morali, a Deo pendere, nec eum legislatorem esse; res porro omnes esse effectus vel operationes naturae per aeternum et necessarium aliquem ordinem in statu naturae suae constitutas, adeo ut ordo aeternus sit independens et necessarius causarum infinitarum nexus. Per vim naturae omnes homines vi et potestati affectuum esse subie-

subiectos; nec hominem libere agere, sed a vi externarum caussarum dependere, quamdiu ordinis naturae conscius illi se emendato intellectu non submittat. Bonum summum solum esse sensum purum de aeterno Dei ordine, affectuum dominationem et sui ipsius conseruationem cum gaudio et laetitia. Mortem plenum homini finem facere, et solum partibus suis traducere ad aeternitatem, sine spe resurrectionis vel metu iudicii, nullam dari religionem naturalem, nec diuinam reuelationem, sed cultum diuinum dependere a suprema potestate: gratiam consistere in inclinatione interna ad obedientiam aeterno Dei ordini praestandam &c. Quae hic strictim enarrare libuit, vt appareat, in quo Spinozismi summam constare publica ecclesiae Belgicae auctoritas definiuerit.

§. XII. Leenhofio iungimus FRANCISCVM CUPERVM, *Franciscus Cuperus.* et is quidem anno MDCLXXVI *Arcana atheismi reuelata* edendo, inter aduersarios Spinozae comparere voluit. Quem cum Io. Bredenburgio contentions ferram reciprocasse, eo quod is plagii ipsum insimularet, et hunc conspirationis cum Spinoza accusauisse, supra iam prodidimus. Ast eadem, qua Bredenburgium premebat, culpa non vacare, et Spinozae splendido reuelatorum arcanorum atheismi titulo, frigidam suffundere voluisse visum est HENRICO MORO *, et Io. WOLF. IAEGERO †, quos secuti sunt alii. Ludicram itaque velitationem iniisse contra Spinozam laudati viri censuerunt, et simulatam pugnam ostentasse, vt eo fortius falleret. Cuius rationes afferunt, quod contenderit: ex solo lumine naturae non posse demonstrari existentiam Dei, non posse concipi essentiam extensionis expertem, absque reuelatione non cognosci in quo vitium a virtute distet. Conqueruntur etiam, argumentis eum pro existentia Dei vt i stramineis et plumbeis, cum ferrea et aerea adhibere potuisset. Nempe ipsum frigus, et imbecillitas in culpa speciem tracta sunt, quod tamen argumentum non semper stringit. Ad di Cuperi simulati praelii similitudine potest BOVLAINVILLIERI *Boulainvillierius.* VS comes, cuius *Tentamen refutationis Spinozae* supra iam memorauimus, et quem clandestinis artibus viscera religionis Christianae petere voluisse, vel vna mendax et fabulis comta *Muhammedis historia* testatur. Non is videri vult, qui impietatem coram omni orbe erudito denudatam et bonis omnibus detestabilem refricare et pictam nouis coloribus vendere voluerit; sed se feriam pugnam initurum omnes athei copias, quascunque posset, produxisse in aciem ait, vt eo fortius refelleret. Non hoc negat, in summa euidencia posuisse ratiocinationes Spinozae, et comtiores ornatioresque dedisse, ipso auctore, tantaque fide in exponendis eius argumentis visum fuisse, vt euidencia quoque sophismata, quibus nixus est Spinoza, colore quo potuerit pinxerit, arteque, qua licebat, logica sustentauerit,

T t t t 2 eo

k) Opp. Phil. T. I. p. 596.

minimum frigide atheismum Spinozae oppugnans. Conf. quos nominat REIMMANN. Hist. Atheismi S. III. c. 9. §. 18. p. 484.

l) Diff. Franciscus Cuperus mala fide, aut ad

eo quod crederet, nihil tantopere veritati in aperta luce collocandae prod-
esse, quam si falsa lumina veris opponantur, vt pelli maiori cum gloria
veritatis possint. Considerare autem se, non defuturum vel veritati vel
prouidentiae, qui bonam causam agat, et totius systematis vanitatem de-
monstret. Ast quid tandem dignum tanto promissor hiatus praestitit?
Cupiebat is quidem, hanc sibi veritatis defensionem, impietatisque euer-
sae gloriae vindicare; ast et annorum ingrauescentium hebetudine et occupa-
tionum ingenio suo magis conuenientium multitudine doctioribus hanc
spartam ornandam relinquere coactus est, indirecte tamen eam se sustine-
re, orando, vt qui maioribus ingenii neruis vtuntur, ad hanc operam
praestandam se accingant. Quo an pestilentius et ad deridendam religio-
nem atque pietatem omnem aptius quicquam dici queat, dubii haeremus.
Fatemurque ipso Spinoza deteriore auctorem, librum venenatiorem vi-
deri, quia non sterili argumentatione metaphysica, sed elegantibus ora-
tionis luminibus vtitur, et, quod ipse fassus est, aperta sophismata ad de-
cipiendum lectorem ita occultat, vt non nisi ab exercitato et attento di-
gnosci queant. Summa autem totius dissertationis in eo versatur, vt de-
monstret: vnam tantum dari substantiam, cuius definitione misere ludit
et abutitur, passiones omnes fieri mechanice, et necessitatem quamdam
mechanicam oeconomiam animalem inuoluere. Diu ineditus liber per
manus curiosorum, quin et impiorum versatus est, et credi non potest,
quam inuincibilem subtilitatem et conuellendorum fundamentorum reli-
gionis naturalis et reuelatae aptitudinem atheismi Spinozistici patroni in eo
praedicauerint. Ast vbi editus comparuit, apertum mox fuit, nihil ine-
ptius, nihil luculentius, quod causam Spinozae euerat, excogitari po-
tuisse. Obseruatum id acutissimo CVDWORTHII ^m interpreti: „Nihil
„eo leuius, nihil imbecillius, magnos hiatus, nullam infinitarum rerum,
„quarum tamen rationem oporteat eum reddere, cui Deus et religio cul-
„tusque Dei displicet, explicationem, nihil simplex, apertum, probabi-
„le, quod in hominum sese sapientum animos insinuare suapte virtute
„queat. Fabulam sibi visum esse legere, nec ingeniose inuentam, nec
„scite dispositam, nec aptam inter se et connexam; visum esse sibi aliquid
„Spinozam, quoties ethicam eius inspexerit, nam geometrarum leges,
„quibus hunc alligauerit librum non modicam eius vitiorum partem oc-
„cultare. At ingenioso eius interprete lecto, qui omnem videri velit
„caliginem a magistri sui praeceptis absterfisse, ita ipsi sordere coepisse,
„vt incredibile dictu sit. - - Omnia, quae figillatim Baylius disciplinae
„Spinozianae exprobrauerit, absurda et portentosa confectaria, tam con-
„cinne fluere ex ea, quemadmodum exponatur a Boulainuillierio, nihil
„vt concinnius inde manare queat. Molestè tulisse amicos Spinozae,
„flagitia eius et sententias mirabiliter foedas tam luculenter et perspicue
„expositas et declaratas esse, itaque quo famae succurrerent hominis in-
„scitiae

m) pag. 114f.

„scitiae sibi arguendos duxisse, qui velum ipsi detraxerint: Dolere se magnum et perspicax Boulainuillierii ingenium, quod multo vtiliora et grauiora moliri potuisset, in nugis difficilibus explicandis, amplificandis, et adornandis tantum studii ac operae consumsisse.“ Nihil in his verbis venerandum virum dedisse partis studio ipsa libri lectio ostendet, modo quis Scriptoris vneres et dictionis ambigua iucunditate ab accurata notationum et conceptuum meditatione auocantis illecebras seduci se non patiat, nihilque admittat, quod ambiguitate sua deludere possit. Idem de ABRAHAMO KVFAELERO dicendum, qui in *Specimine artis ratiocinandi* non contentus regulas logicas exhibuisse, metaphysicam quoque Spinozisticam tetigit, statuendo, mundi essentiam fuisse ab aeterno in essentia Dei comprehensam, et in aeternum in ea comprehensum iri. Addi his Spinozae affectis solet IO. NORRISIVS Anglus ⁿ, qui tamen SOVVERAINIO ^o fanaticismi Platonici reus magis vilis est, tum infrunitus auctor vitae Philopatri, eiusque continuationis quem fuisse Aardum Wolsgryk, bibliopolam Amstelodamensem, eiusque impudentiam ergastulo correctam esse narrat Io. COLERVS ^p. Nam non contentus religionem Christianam et oracula diuina fannis et cauillis incessere, viros quoque ecclesiasticos insulse traducere constituerat. His quos nominauimus ex recentissimae aetatis scriptoribus addi possunt Henricus Wirmarfius, quem in libro, quod *Chaos imaginarium, de Ortu mundi secundum veteres et recentiores philosophos*, inscripsit, et Spinozae, Santuordio, Deurhofio, Leenhofio, oppositum esse contendit, reuera religionem naturalem euertere, ideoque gyrgatho conclusum poenas meruisse pluribus narrat cel. HEVMANNVS ^q. Adderemus his Petrum Speethium ad Iudaeos deficientem et Cabbalisticum systema complexum, quem Spinozismi ideo integra tractatione accusauit eruditissimus WACHTERVS ^r, nisi ex dictis suo loco constaret, discrimen intercedere inter systema Spinozisticum et Cabbalisticum. Meliori iure huc pertinere censentur anonymus auctor *Concordiae rationis et fidei, siue harmoniae philosophiae moralis et religionis Christianae*, quae Amstelodami vel Berolini potius anno MDCXCII prodit, quemque fuisse FR. GVIL. HOSSIVM qui ab epistolis fuit electori Brandenburgico postea compertum est, cum haud leues motus impius libellus concitasset ^s. Non recitabimus detestabile chaos ineptorum ac impiorum dogmatum, disci enim possunt a Ven. REYMMANNO ^t qui plura de hoc libello dabit, qui totus ex atheorum diuerforum quisquiliis compilatus est: sed id tantummodo notamus; auctori Deum solum esse substantiam, hominem huius substantiae modum, mentem esse meliorem partem hominis, quae cogitat, constantem cere-

T t t 3 bro

Abraham
Kufaeler.Io. Norrisius
alique.

n) Vid. Relat. innoc. 1702. p. 138. 207. seq.

o) Platonismi detecti P. I. c. 8. p. 75.

p) Vit. Spinozae p. 93.

q) Act. Phil. Vol. II. p. 120. seqq.

r) Spinozismus in Iudaismo, Amst. 1695.

s) Vid. Rel. innoc. 1707. p. 159.

t) l. c. c. 17. p. 512. Cat. bibl. p. 992.

bro et infinitis organis varie modificatis, affluxu et circulatione materiae subtilis, item diuersimode modificatae tam per organa cerebri, quam impulsu idearum, sensuum, obiectorum, leges naturales et diuinas proprie dictas non dari, Deum precibus non flecti, animam hominis sua natura non esse immortalem etc. Quae habuisse eum ex schola Spinozae, comparatio docebit, proditque, quae atheismi pestis in hoc scripto lateat, quod eum telis theologorum confossum munere deiecit. Huic adiicimus alterum nationis nostrae scriptorem, THEODORVM LVDOVICVM LAV, quondam Curlandiae ducis consiliarium aulicum; is enim anno MDCCXVII. Francofurti vulgavit, *Meditationes philosophicas de Deo, mundo et homine*, et *Freistadii*, vt habet titulus: *Meditationes, theses, dubia philosophica, theologica*; quibus libellis cum Spinozismi suspectus, vrbe Francofurti exire iuberetur, ad tuendam causam suam responsum ordinis Ictorum Halensium petendo, atheismi notam, ab eo, calamum commodante illustri Christiano Thomasio * retulit; quam tamen ignominiam alibi declinando, adhaerere se sanae doctrinae peculiari libello testatus est *; ex quo colligas, eum sibi interdum non satis constitisse. Ex Britannis IOANNEM TOLANDVM, hypothesium paradoxa singularitate et profana nouitate dudum famosum, cuius accuratam vitae enarrationem celeberrimo MOSHEMIO debemus, huc referri mirari quis possit, ipse enim in *Epistolarum ad Serenam*, quarta, virum eruditum summo erga Spinozam eiusue philosophiam amore flagrantem, reuocare, et nihil inesse certitudinis eius opinionibus demonstrare annititur: inque ea eousque processit, vt materiae non minus motum, quam extensionem conuenire, eamque nec vnquam fuisse, nec vlllo modo inertem mortuamque aut in perfecto quietis statu esse posse diceret; quam quoque sententiam quinta epistola propugnauit, visus aeternitati mundi fauisse, IACOBO FAYO †. Ast effecit, vt albo huic inscriberetur liber, quem suspecta et insolita inscriptione, pantheisticon, insigniuit, profana impudentia plenum, quem Spinozisticae impietatis semina continere, affirmant, qui legerunt: pauca enim exemplaria tantum, more suo excudi curauit, vt hae naeniae carius emerentur, vt in vulganda versione profanae satyrae, quae *Bestiae triumphantis* titulum gerit, similiter fecit. Tandem et Hattemistarum noua apud Batauos secta huc referenda est, cuius notitiam fecit vir celeberrimus THEODORVS HASAEVS ‡. Quo tradente constat Pontianum ab Hattem, cum florenti aetate in academia Salmurienfi versaretur, omnium oculos in se conuertisse, suspicionemque concitauisse Spinozismi, eamque non male fundatam, cum Spinozae scripta nocturna diurnaque manu non contereret solum, sed et ea commilito-

nibus

u) Vid. THOMASII Causae iuridicae seriae P. I. cas. 24. p. 233. seqq.

x) Extat in Collectaneis ad Historiam criticam linguae Germ. Vol. IV. p. 136. seqq.

y) Def. Relig. Iud. P. I. c. 1. p. 4. c. 4. p. 26. c. 17. p. 90. Conf. CLARCKE de l'existence de Dieu P. I. c. 4. p. 35. c. 9. p. 83.

z) Mus. Brem. Vol. II. P. I. art. 8. p. 145. seqq.

nibus suis commendaret impense. Ad ministerium euangelii apud Philippolandos promotum virus suum inter agri istius colonos primo clanculum, deinde apertius disseminare coepisse, Spinozae libros magnis efferendo laudibus, eius dogmata scripturae verbis incrustare gnarum, id tantum dolentem, non illum cum euangelio coepisse. Atque hoc ab eius affectis in eius laudibus positum fuisse, quod artem, Spinozismum clamisque non animaduertentibus, animis hominum insinuandi tenuerit. Prodiisse tandem in publicum vulgando catechismum, inque eo pestifera dogmata tradidisse. Examinaffe eum et classem istius agri, et theologos Lugdunenses atque Ultraiectenses, indeque factum, ut ad tempus aliquod ministerii functionibus illi interdiceretur. Cum vero egregium simulatorem fucum fecisse theologis Lugdunensibus, ut orthodoxiae testimonio ornaretur, eiusque auctoritate muneri restitueretur, sed pristina dogmata recoquendo, tandem post innumeras admonitiones munere suo exutum esse. Neque tamen sic potuisse compefci hominis proteruiam, sicut opus fuerit, a praepotentibus Belgii et Selandiae ordinibus eius libros, et doctrinae propagationem ac conuenticula prohiberi, quin Medioburgi scripta eius carnificis manu in publico theatro comburi. Eum autem in exercitationibus priuatis, mirifica hominum, etiam primi ordinis affluentia institutis indefessum, voce, literis, et artibus miris sectam condidisse, et ad finem vsque vitae in ea perseverasse, qui anno MDCCVI contigit. Nec cum auctore sectam deliisse, sed noua indies incrementa sumfisse. Restitisse tamen et doctorum zelum et magistratuum curam, licet tota extirpari nequiuert. Tanti scilicet impiae nugae hominibus ineptis, et mentis vanae cupiditates sequentibus vaeneunt!

§. XIII. Restat altera eruditorum classis, quam Spinozismi quidem accusatam, non vero legitime conuictam, et consequentis magis quam dogmatum professione nefariam doctrinam recepisse visam esse diximus. In qua primo loco ponimus ARNOLDVM GEVLINCXIVM, Belgam. Qui postis Louanii literarum et philosophiae rudimentis summos in philosophia et arte salutari honores nactus est, docendi quoque muneri admotus; postea naufragium passus, cum Lugdunum Batauorum peruenisset, ab Abrahamo Heidano domum suam receptus est, donec publicam philosophiae tradendae prouinciam aegre obtineret, in qua anno MDCLXIV decessit ^a. Famam is eo tempore, quo Cartesianismus in Belgio foederato florebat, sibi comparauit, non tam *Logica fundamentis suis a quibus haecenus collapsa fuerat, restituta*, ea enim licet mathematicorum methodo praecipiat, magis tamen Aristotelica est, quam eclectica ^b: Quam vulgata *Ethica*, quam γνάθι σεαυτὸν appellauit. Eam omnibus suis partibus in lucem editam et tam seculi huius, quam atheorum quorundam philosophorum impietati scelestisque moribus, quam

*Viri eruditi
Spinozismi
suspecti.*

*Arnoldus
Geulincxius.*

^a) Vid. REIMMANN. Hist. lit. Germ. P. IV. p. 609.

^b) Conf. STOLLIVS Hist. lit. P. II. c. 2. §. 37. p. 459.

quam specioso ut plurimum virtutis praetextu larvatis oppositam denuo edidit PHILARETVS pseudonymus, adiecto CORNELII BONTEKOE libello de *Passionibus animae*, Amstelodami MDCXCVL. Locum celebri et acuto scriptori, ast difficili et obscuro inter Spinozae affeclas, fecit, suppositum doctrinae morali systema caussarum occasionalium. In eo enim est, ut non sine ingenio demonstret; non modo motum in corpore cieri nos non posse, sed et nihil extra nos facere, alium vero animare actionem nostram, cum extra nos dimanet, et vim ei ac pondus impartiri: eundem terminos posuisse, ultra quos eam efferre non constituerit. Esse igitur nos nudos speculatores huius machinae, inque ea nihil fingere vel refingere, totum id alterius cuiusdam opus esse. Hincque agnoscendum, nec actionem nostram ad res huius mundi, nec actiones istarum rerum ad nos pertinere, sed alterius vim et industriam subesse, idque Numen praestare, nudos itaque nos huius mundi contemplatores esse, spectatores in hac scena, non actores, id quod speciem mundi in nos et mentem nostram subuehat, Numen esse; illud nos in hoc statu collocasse et huc misisse, iubens hic manere, donec reuocaret ^e. Ex his suppositis sequens systema extruit; I. In hoc mundo nos extra nos nihil agere posse. II. Omnem actionem nostram, quatenus nostra est, intra nos manere. III. Eam vi diuina aliquando extra nos diffundi. IV. Eatenus vero non esse nostram actionem, sed DEI, V. diffundi autem et quantum Deo videtur, secundum leges ab eo liberrime constitutas, VI. tantummodo spectare nos hunc mundum; VII. ipsum tamen mundum se non nobis spectandum exhibere, VIII. Solum Deum nobis exhibere id spectaculum, IX. idque modo ineffabili, X. posse nos ab isto spectaculo euelli, et ex hoc mundo eripi. XI. Illam ereptionem, s. mortem nos timere, XII. tum quia assueti sumus rebus corporeis, tum quia scimus, rationem, quae reddenda est non bene nobis constare. Ex hoc systemate inspectionis sui officia seu obligationes omnes deriuat, ut euocanti ex vita Deo lubentes pareamus, non euocati iniussu de statione non decedamus, si enim nos interficiamus, non nos facere sed Deum abigentem nos hinc non quo volumus, sed quo ille nefarios constituit: ut reficiamus corpus moderate, addiscamus artem, eique vacemus, multa faciamus, multa patiamur, quo vitae cursum feruemus, remittamus interdum animum; nauitatem nostram non detestemur, &c. et haec ita complectitur omnia, ut iubeat firmiter animum nostrum inducere, eorum quae agimus, aut agere omittimus, ad felicitatem nostram nihil, ad obligationem omnia referre: ac ita sustinere animum et refrenare, ita coercere intra gyrum suarum obligationum, ut transilire et efferre se in desideria ac vota suae gloriae felicitatisque non possit, sicque nihil faciendum esse ob beatitudinem nostram, sed ob obedientiam Deo praestandam, &c. Haec fabula illa est, quam miro artificio instruit nequitque Geulincxius. Valde illa displicuit theologis et philo-

e) p. 139. seq.

philosophis, cum nec agere nos quicquam, et absolutae rigidaeque Dei voluntati necessario parendum, nec felicitatem sperandam quaerendamue fuisse inter prima principia referatur. Ita enim Spinozam quoque praecepisse, et amice haec cum eo conspirare contenderunt. Quo in cuneo vrgendo industriam suam exercuit RYARDVS ANDALA. Is enim non modo inter Cartesianismi corruptores Geulincxium quoque ob systema causarum occasionalium retulit, sed et Spinozismi suspectum reddere conatus est, edito *Examine ethicae Geulincxii*, in quam sententiam quoque concessit CHR. THOMASTVS ^d. Idem itaque Geulincxio accidit, quod Mallebranchio, quem Spinozistarum catalogum auxisse ob idem systema electum, et assertam extensionem intelligibilem in Deo, supra memorauimus. Fallimur autem, aut iniuria fit Geulincxio. Licet enim satis paradoxum, et, si verum dicendum, nec verisimile, nec satis pium eius systema videatur, nondum tamen Spinozae concinisse dici ideo potest, qui inter Deum et mundum et animam, essentiale discrimen agnoscit. Valde autem eius ethica similis est Stoicae, quam tamen vehementer contemnit ^e, forte, ne pateat, vnde sua hauserit. Quae itaque de Stoicis Spinozismi suspectis dici possunt, vel non possunt, quod suo loco notatum, etiam ad Geulincxium pertinet.

§. XIV. Auxisse indicem Spinozae asseclarum, non tamen eius conuictum Ioannem Bredenburgium, supra diximus. Quae enim contra eum disputat Orobio, ex male intellectis eius assertionibus videntur profluxisse. Sed et Balthasarem Bekkerum in hunc censum venisse, infra dicemus. Idem fatum contigit GVILELMO DEVRHOFIO; qui tamen acerime et fortissime Spinozae contradixisse COLERO ^f visus est. Nempe arguebat Deurhofius Reformatos Spinozismi ob decretum absolutum; cum autem statueret, vnicum tantummodo esse intellectum, siue substantiam intelligentem, in omnibus hominibus, adeoque animas Petri, Paulique, non vt spiritus speciales, sed vt modos vniuersalis animae cogitantis considerandas esse, Spinozismi quoque eum Taco Haio van den Honert postulauit. Quae thesis, modo ita intellexerit Deurhofius, non Spinozae est, sed Aristotelis, Auerrois, aliorumque, qui intellectum vniuersalem inculstarunt. Eandem dicam sibi scribi expertus est FRANCISCVS BVRMANNVS, eum enim Spinozismi reum esse contendit PHILIPPVS LIMBORCHIVS ^g. Quem cum defendisset Io. VAN DER WAYEN ^h, iterata scriptione accusationem hanc ille repetiit, Wayeno in suspensionem criminis ⁱ adducti. Qui tamen nec tacuit ipse ^k, nec tacere Burmannos passus est, edidit enim filius *Pietatem Burmannorum*, in qua hanc

*Spinozismi
suspecti alii.*

d) Cautel. c. XIV. §. 33. not. y.

e) p. 163. seqq. non libertati Stoicae indignatur, ignarus obedientiam suam passiuam idem significare.

f) loc. cit.

g) Theol. Christ. L. II. c. 15. §. 8. p. 39.

h) De ἀγωγή adu. Clericum p. 178.

i) In Defens. contra crimina. Io. van der Wayen.

k) Pec. discussione edita.

hanc maculam a parente absterfit. Causa autem in eo versabatur, quod Burmannus Spinozae verba exscripsisset. Id quod fieri potuit, ut a Limborchio demonstratum, licet sensus Spinozianos refugeret, nec cum illo faceret. Idem WITTICHIUS, theologis celeberrimis euenisse illis ignotum non est, qui facram, Belgii foederati historiam norunt. Nam Christophorum Wittichium in Spinozismi suspicionem *ἐκοντα ἀκοντα* adduxit, futilis scriptor *Vitae Philopatri*, quem aequior iudex absoluit, Io. COLERVS, et Iacobum Wittichium philosophiae et matheos professorem in academia Duisburgensi, similiter nigro lapillo isto notatum fuisse ab Antonio Driessenio, theologiae professore Groeningano adductis scriptis eristicis enarrant auctores *Bibliothecae theologiae Bremensis* ¹. Afferuerat enim Wittichius: materiam necessario explicari debere per attributum, quod aeternam et infinitam essentiam exprimat. Melius autem sensisse, quam fuisse locutum omnino verisimile est. Tandem et his eruditissimum Wachterum addimus, cui in Spinozismi macula inurenda valde grauis fuit cel. REIMANNVS ^m. Supra autem, quae mens viri doctissimi de Spinoza fit, cum iam explicauerimus, dicta otiose non repetimus. Monendum tamen existimamus, id ipsum dogma, quod ex scriptis nondum editis illi obiicitur: de Adam Kadmon siue primogenito, naturaque inter Deum et mundum media tale esse, ut, licet ipsi clarissimo viro aliter videatur, nunquam cum Spinozae systemate comparari possit; est enim totum Cabbalisticum. Nam Spinoza naturam inter Deum et mundum mediam, et emanatum primogenitum ex Deo egressum ad producendas emanationes, siue mundos, plane ignorat, est enim ei Deus causa mundi immanens, non transiens, id quod ad primogenitum Cabbalistarum non quadrat. Possent his addi plures, et imprimis quae recentissima aetate Leibnizio et Wolfio obiecta sunt, nisi alium illa locum postularent. Erudite duumuiros hos ab hac labe immunes demonstrauisse cel. Gottschedium supra iam tradidimus.

*Psychologiae
recentioris
sata.*

§. XV. Post Deum non nobilius in pneumatologia metaphysicae iuncta argumentum occurrit, quam quod de anima tractat, et speciali nomine psychologia dicitur. Et rationibus quidem haud vanis statuendum esset, non dari posse de eo magnum inter philosophos dissensum, cum anima, sui ipsius intime conscia sit, et ad hanc conscientiam reflexionis auxilio quemlibet recurrere posse sit manifestissimum. Ast in nullo fere argumento luculentius se prodit mortalium ignorantia et intellectus nostri angustia ⁿ; cuius manifestissima specimina sunt innumerae quaestiones et controuersiae de animae origine, natura, immortalitate, immaterialitate, propagatione, facultatibus, commercio et vnione cum corpore, actionibus et passionibus, sede, statu, loco, poena et praemio post mortem, de

1) Fasc. V. n. 7. p. 556. seqq.

m) Hist. Atheismi I. c. p. 514. seqq.

n) Conf. Cel. HOLLMANNI Diff. de Supremado naturae mysterio: Anima humana sibi met ignota.

de anima vniuersali, mundique, de migratione post mortem, et capitibus aliis. Non de his quaestionibus nudius tertius demum disputatum est, sed omnibus fere seculis philosophos ambigam disputationis materiam suspensos tenuisse, ex enarrata haecenus philosophiae historia constat, in qua, quid de his argumentis statuerint philosophi, diligenter annotauimus. Possent illis multa addi, cum in diuersissimas coniecturas, vt in re obscura fieri solet, discesserint, viri docti, si specialis huius disciplinae historia scribenda esset. Quae cum locum haec non capiat, pauca tantum adducimus, recentiori aetate, praeter ea, quae iam supra copiose enarrata sunt, controuersis philosophorum agitata. Et primo quidem, licet ingens inter corporis machinam et animae naturam discrimen intercedere intima, quae nobis adest experientia, nostrique conscientia testetur, fuerunt tamen, qui veterem Stratonis sententiam reuocantes, materialem esse animam, vimque operationem vitalem, quae materiae inest, constituere, asseruerunt. Hos materialistas dicere, barbaro vocabulo, moris est. Reipsa in his castris militauisse Hobbesium et Spinozam, facile ex supra dictis de eorum systemate constare potest. Peculiaris tamen scriptio labore euincere id conatus est GVIL. COWARDVS medicus Londinensis. Is cum omnem spiritum creatum materialem esse statueret, idem de anima non affirmare non potuit. Edidit itaque *Cogitationes posteriores de anima*, in quibus reiecta immaterialitate animae, eam tantum esse subtilem aliquem ignem materialem, eamque cum vita corporis eandem virtutem constituere, magno molimine defendere nititur. Ita vero immortalitatem animae quoque negare oportebat, quia cum vita corporis illa vis necessario cessat, quam in resurrectione cum corporis vita demum adfore iterum statuit. Opposuit inepto dogmati *Psychologiam*, siue *Tractatum de natura animae rationalis* IOANNES BROUGHTONVS, sed defendit id tamen, et aliter sentientes imposturae accusauit COWARDVS in *Vindicatione rationis et religionis contra imposturas philosophiae*. Neque ab errore pernicioso ab Afshetono, Lesleyo, Menardo aliisque, qui scriptis eum impugnaverunt reuocari potuit, sed postea quoque noua inquisitione veteris dogmatis veritatem se inuenisse videri voluit. In eundem fere censum referendus esset Henricus Dodwellus, cui ipsi quoque anima mortalis visa est, nisi is, suspectis antiquitatis ecclesiasticae praefidiis quae gentilis philosophia genuit suffultus, immortalitatem ex Spiritu S. in baptismo collato deriuasset, et hoc ipso totam, quae illi ideo mota est controuersiam, ad aliam arenam traduxisset.

VV VV 2

set.

o) Solent quoque suo modo huc referri, qui statuant, naturae materiae cogitationes non repugnare, quod placuit LOCKIO de Int. human. L. IV. c. 3. §. 6. et in Coll. of the several pieces, in Ep. ad Collin. tum P. BAYLE in Ep. ad Ancillon. de 109 rationalibus POIRETI, et olim B. BVDDEI El. Phil. theor. P. I. c. 5. §. 28. P. VI. c. 1. §. 3. RVDIGERO in Cogit. de anima nat. con-

tra Wolf. p. 23. et suo modo SYRBIUS Phil. prim. P. II. c. 1. §. 9. p. m. 361.

p) Cont. GRAEVIUS Theol. rec. controu. P. II. p. 68.

q) Londin. 1703.

*) Vid. Rel. innoc. 1703. p. 653. 1704. p. 353. 1707. p. 745. A.G. Erud. 1707. Aug. p. 352. BVDDEVS Thes. de Atheismo c. 3. p. 236. GRAEVIUS l. c. c. 4. q. 2. p. 104. seq.

set ^r. Inter Germanos eandem sententiam inter se viri duo docti, quorum *ἀνοήτως* *Commercium epistollicum familiare, de natura et essentia animae prodiit* ^s reciprocarunt, Bucherus, qui pro immaterialitate animae stetit, et Hocheisenius, qui contrarium assertum iuit. Neque tamen vel hi, vel Cowardus attulisse visi sunt, quod momentum haberet, quodque non contraria multa et se plane euerterentia complecteretur. Unde censuit nonnemo ^t, iudicio accurato vsus, *ita eos in hac sententia probanda versatos esse, ut rei istius impossibilitatem lectori non plane rudi, rerumque physicarum ignaro, omnibus suis studiose acquisitis argumentationibus longe facilius, quam qualemcunque eiusdem possibilitatem persuaferint.* Subtiliori et intricatiori disquisitione de facultatibus animae disputatum est, ut ex iis colligere licet, quae inter dogmata Cartesii, Hobbessii, Leibnizii, Thomassii aliorumque de hoc argumento attulimus. Maxime vero de libertate animae, et qua ratione vel intellectui vel voluntati tribui possit, in qua re constet, quae spontaneitatis, quae libertatis externae et internae ratio sit, deque similibus disputatum est, praesertim postquam natura commercii, quod inter animam et corpus intercedit subtilius examinari coepisset. De quo argumento inter Anglos Guilelmus Kingius, et Ioannes Lockius, et nuper Samuel Clarekius, extra Insulam G. G. Leibnizius, Ioannes la Placette, alique adducti a FABRICIO ^u disputauerunt. Maxime recentissima aetate inter controuersias Wolfianas, de hoc argumento miris animorum commotionibus disputatum est, cum euertere hypotheses Leibnizio-Wolfianas libertatem voluntatis obiceretur, qua de re quid pro his partibus disputauerint illustris BERN. BULFINGERVS ^x, et ven. FRID. WAGNERVS ^y, potissimum expendendum est. Fatendum autem, post tot disceptationes obscuram hactenus et fluctuantem esse philosophorum de libertate mentis cognitionem, esse dari illam necessario contra Hobbessium fatalem quandam necessitatem introducentem, multi haud infeliciter pugnaverunt. Quorum nomina ex parte in historia Hobbessii et Leibnizii allegauimus. Auxerunt has difficultates illi, qui naturalem animo diuinandi facultatem tribuerunt, si verum tamen fatendum, multum contentionis de voce disseminauerunt. Qua de quaestione cum erudita tractatione egerit B. BVDDEVS ^z, illius, disertatio ipsa legenda est. Referri porro huc illi quoque possunt, qui tres hominis partes constituendo, spiritum siue mentem ab anima distinxerunt. Hoc imprimis factum a Platonico-Cabbalisticis, theosophicis, Mosaicis, et qui illorum vestigia premunt, Christiano Thomasio et Andrea

r) Scriptores de hac controuersia fise enarrat GRAPVS l. c. p. 105. seqq.

s) Zweyer guten Freunde vertrauter Briefwechsel vom Wesen der Seelen 1713. 1721.

t) HOLMANNVS Theol. nat. c. 2. §. 40. p. 104.

u) Syll. Script. de V. R. C. p. 397. Conf. Bibl. raisonnée T. IV. P. II. p. 458.

x) In Dilucidat. phil. §. 302. seqq.

y) Pec. tr. vernaculo, de vera notione libertatis voluntatis humanae, Berol. 1730. 8.

z) Diss. an naturali homo polleat vaticinandi facultate.

drea Rudigero. Quos omnes cum suo loco excitauerimus, heic, vbi alia agenda sunt, iterum prouocare nolumus. Difficillimum autem problema, semper philosophi visum est, quod de ortu animae disputat. In quascunque enim partes se philosophi verterunt, insuperabiles difficultates inuentae sunt. Et Scholastici quidem atque Aristotelici, e materia eam educi statuebant; quod cum inepto formarum dogmate nitatur, placere prudentioribus non potuit. Complures autem et hi quidem haud obscurae famae viri, ad parentes ignotum producendae animae opus retulerunt, et propagari animam transmittique cum semine in corpus infantis per traducem quendam statuerunt. Quas partes magna diligentia ornauit schola Sennertiana, et qui ex ea prodiit, et hanc causam acriter defendit Ioannes Sperlingius: quamuis de modo operis occulti inter se in partes discesserint. Ast innumeris obiectionibus et difficultatibus pressi sunt ab aduersariis traducis patroni, qui monuerunt, hoc pacto aut creari liberorum animas a parentibus, aut generari; illud homini impossibile, hoc contradictorium esse, et diuisibilem atque compositam animae naturam inferri. Vnde hi quidem ad creationem animarum confugerunt, et a Deo corporibus in actu generationis immitti statuerunt. Quae sententia ab altera parte ex propagatione peccaminosa, quae animae a conceptione hominis inest, euertitur, cum in sanctitatem creatoris, ipsamque veritatem coelestem in sacris oraculis reuelatam peccet. Et hinc audita seculo XVII in scholis theologorum et philosophorum Traducianorum et Creatianorum nomina, a quibus induciani distinguebantur, qui e coelis, vel astris aliove ex loco induci in corpora animas statuebant. Inde ad praeexistentiam animarum, in creatione simul conditarum, vel in certo loco existentium, vel in corporum flaminibus, aut in animalculis feminalibus latentium alii confugerunt, diuerso tamen omnes sensu, et prius quidem Platonicos sequentibus placuit, et H. MORO ^a, posterius LEIBNIZIO ^b, vt supra dictum, et suo modo, qui alium animae ortus per praeexistentiam modum exco-gitauit Io. ANDREAE PLANERO ^c. Similis difficultatis aenigma esse vnionem inter animae et corpus intercedentem, et vtriusque commercium ex illis, quae in historia Cartesii et Leibnizii tradidimus, abunde constat. Quibus locis cum ostenderit, qua ratione vel ex systemate influxus, vel ex systemate assistentiae, itemque causarum occasionalium, vel ex systemate harmoniae praestabilitae difficultates tollere philosophi annisi sint, decantatissimam controuersiam pluribus hoc loco enarrare superfedemus. Quodcunque vero eligamus, semper inextricabilibus difficultatibus implicamur, quae, nisi nos omnia fallunt in re, nobis ex intima conscientia nota, luculenter probant, nebulas nondum esse istis hypothesebus dispulsas, et tutissime agere, qui ad humanae mentis ignorantiam et angustos cognitionis li-

V v v v 3 mites

a) Opp. phil. T. II. p. 365.

b) Conf. HAMSCH. Princ. Phil. Leibn. p. 176.

c) In noua de animae humanae propagatione

sententia, Viteb. 1712. conf. quae de hoc philosopho eiusque opinione diximus in Germ. Hist. phil. Opere T. VII. p. 859.

mites confugiunt. Cuius hunc vsum esse posse, recte monet cel. HOLL-
MANNVS " , „vt agnoscamus, stupendo conditos nos esse artificio, ne-
„que sine potentia, viribus omnibus humanis longe superiori potuisse fie-
„ri, vt subiectum eiusmodi cogitans et intelligens, inque infinitarum re-
„rum naturam curatissime inquirens, quale anima quidem nostra est, cor-
„poris machinam eiusdemque artus singulos varie, pro arbitrio suo mo-
„ueat, inflectat dirigatque, motibusque corporeis ita iterum afficiatur, vt
„res extra se positas varia ratione persentiscat, illarumque imagines intra
„sinum quasi suum recipiat, nec tamen quomodo vel ipsa corpus afficiat,
„vel a corpore iterum afficiatur, quomodocunque intelligat.“ Nempe
ita summum et sapientissimum tantorum operum conditorem ex hac ani-
mae nostrae de se ipsa ignorantia agnoscere, haud exigua pars sapientiae
est. Quam qui sibi metam ponunt, lumine sane inter tenebras vti sunt
censendi.

*Pneumatolo-
giae specialis
fata recen-
tiora.*

§. XVI. Restant spiritus separatim existentes et immateriales sub-
stantiae: quod argumentum eo intricatius deprehenditur, quo certius est,
nihil a priori, quod dicunt, nobis innotescere, licet certum et euidentis
sit, et posse esse spiritus immateriales separatosque a corpore, et non ab
omni plane verisimilitudine, ex regni diuini amplitudine et pulchritudine
desumpta, id esse remotum. Tota tamen, quae de existentia eorum,
versari inter eruditos solet, quaestio ad traditionem et fidem historicam
redit, quae ab vltima aetate et canis nascentis fere mundi temporibus or-
bem peruagata est, et ex omnium fere locorum, temporumque relatione
tandem in dogma vbiuis locorum receptum, et inter barbaras et ab omni
fictionis artificio remotas gentes non minus, quam inter cultiores popu-
los admissum cessit. Qui vniuersalis consensus, licet pro praeiudicio vni-
uersali haberi sine manifesta contradictione non possit, adeoque liceat
eum pro existentia spirituum separatorum allegari, fatendum tamen, si
candide agere velimus, pleraque quae de spiritibus his traduntur, talia
esse, vt ex barbararum gentium lacunis hausta, et innumeris erroribus
repleta videri queant. Quamuis enim Hebraeae gentis traditio, quae
omnium antiquissima est, nonnulla exhibeat sacris paginis comprehensa,
pauca tamen ea sunt, et quae aliae gentes assuerunt, innumera, et ita se
habentia, vt qui nasum habent, facile illis suboleat, multa ignorantiam
rerum naturalium, multa sensuum imbecillitatem, multa timorem et su-
perstitionem, multa fraudes quoque hominum vafrorum, et simplicitate
plebis ad augendam auctoritatem et vtilitatem suam abutentium, nonnulla
methodum allegoricam orientalis philosophiae, haud pauca quoque syste-
ma emanatum, per omnem Orientem, Aegyptumque diffusum genuisse.
Quae vbi probe ponderantur, facile nobis non momentibus cautus et at-
tentus quilibet intelligit, quanta sobrietate et praeiudiciorum antiquitatis,
auctoritatis, hypotheseos, praecipitantiae, superstitionis et similibus eiu-
ratione

d) l. c. p. 177.

ratione opus sit, si in hoc argumento feliciter versari quis velit. Vnde non sine insigni intellectus humani emolumento optandum esset, ut vir quidam doctus, et ad haec, quae obiter tetigimus argumenta, sine villo partis studio attentus, in origines huius traditionis, variamque propagationem et augmenta ex variis causis inter omnes populos inquireret, ut inde turbidae, quae haecenus de hoc argumento apparuerunt lacunae ad limpidiores fontes deducerentur, haberetque intellectus humanus, ex quo de verisimilitudine veritatisque certitudine, vel falsitate specioso titulo imponente esset statuendum. Quae enim de hoc argumento scripta sunt, licet sint innumera, et varia eruditione referta, ordine tamen carent et luminibus atque ratiocinatione iusta, adeoque nec pro afferenda hac doctrina nec ad eam refellendam ita adhiberi possunt, ut intellectui, ex utraque parte a peccando sibi cauente fiat satis. Quae itaque recentiori aetate de angelis eorumque apparitione, de spectris, de sagis et incantationibus, de pacto cum infernali genio et similibus quaestionibus vehementer disputata sunt, hoc loco recensere non licet, nec etiam libet, eo quod incerta et ambigua disputationis arena ita de hoc argumento pugnatum est, ut quid potissimum definiendum sit, adhibitis legitimae ratiocinationis regulis, anceps haereat cautus animus. Legendi autem sunt, qui pro experientia omnium locorum, temporum, hominum, infinitis fere exemplis in medium adductis pugnaverunt, inter quos eminent, Ludouici Lauateri, Lamberti Danaei, Ioannis Bodini, Mart. Ant. Delrionis, Iosephi Glanvili, Theophili Spizelii, Richardi Baxteri, Petri Goldschmidii, Erasmi Francisci, Ioannis Beaumontii aliorumque nomina, et cum his comparandi, qui innumeras fallacias, imposturas, fraudes, artificia, praecipitantias, errores, in his exemplis inuenerunt atque detexerunt, in quo saxo voluendo post Pomponatium eiusque scholam, non minoribus tamen ineptiis desipientem, et Ioannem Wierum, recentissima aetate Ioannes Wagstaffius, Ioannes Websterus, Antonius van Dale, Fr. Hutchinsoius, Christianus Thomafius, et anonymi haud pauci ex huius schola progressi, multum defudarunt. Qui quoque origines harum traditionum detegere conati, in diuersas sententias abierunt, hoc loco non enarrandas. Id itaque vnum notamus, systema orientale, quod ex Zoroastriano enatum, se deinde ad varias gentes diffudit, maxime vero in Aegypto nouam philosophiam genuit, de spiritibus ex summo fonte emanantibus valde sollicitum, haud pauca huius traditionis capita genuisse, quae cum ab Alexandrinis ob causas suo loco proditas essent intra philosophiae Graecanae sequioris cancellos recepta, tandem in ecclesiam Christianam irreperunt, et vetustissimae gentis Hebraeae traditioni, simplici et purae, innumera affuerunt impura et ineptias olentia. Quae castigare, remque omnem ad suos fontes reuocare nemo maiori eruditionis apparatu et euentus atque fatorum strepitu conatus est, quam Balthasar Bekkerus, cuius controuersia ideo strictim enarranda est.

Vita et con-
trouersia
Balth. Bek-
keri.

§. XVII. Editus est in lucem BALTHASAR BEKKERVS XIII. Cal. April. anni MDCXXXIV, in agro Frisiae occidentalis, patre pastore pagi Metslawier. Qui cum in filio ingenium studiis aptissimum obseruasset, omni cura in id incubuit, vt agrum natura fertilem propria industria excoleret. Itaque non rudimentis tantum Graecae et Latinae linguae sed humanitatis etiam studiis a patre initiatus, et ad decimum sextum aetatis annum magna cura institutus est. Ita praeparatum literis propaedeuticis anno MDCL in academiam Franequeranam dimittit, vt seueriorum scientiarum stadium ingrederetur. Quo loco cum praeter alios mathematicarum disciplinarum peritia excelleret Bernardus Fullenius, isque imprimis fideralis scientiae amore flagraret, egregie sub hoc doctore profecit. Tum ad academiam Groeninganam conuersus Samuelem Marefium et Iacobum Altingium praeceptores nactus est, cumque hic non institutione modo, sed et conuersatione inter interiores admissionis discipulos illi locum faceret, eius eruditione philologica, qua eminebat, in linguarum orientalium studio profectus nactus est laetissimos. Inualescens in academiis Batavis coeperat philosophia Cartesiana, quae cum magnam admirationem esset consecuta, haud perfunctorie in ea versatus est. Nondum autem curriculum studiorum academicorum absoluerat, cum ad subeundam ministerii ecclesiastici prouinciam in agro Franequerano anno MDCLV vocaretur, quo tempore iam primas de infernalis spiritus operatione cogitationes concepisse dicitur. Decennium in eo munere versatus anno MDCLXV in academia Franequerana summos in theologia honores, et quidem magno eruditorum applausu ob eximiam doctrinam consecutus est. Et tum praeceptoris sui, Fullenii filiam vnicam vxorem duxit, quae eum binis natus, filio vno, Io. Henrico, paternae postea eruditionis haerede, parentem fecit. Magnis animorum motibus et inaudito feruore tum agitabantur in Belgio foederato controuersiae Cartesianae, et impietatis atque horrendorum errorum infimulabantur theologi, Cartesiana placita sequentes. His litibus licet se miscere nollet Bekkerus, ita vt partem eligeret, pati tamen non potuit, iniquis criminationibus animos fratrum disiungi, cum crederet, non tam malam esse philosophiam Cartesianam, quam eius aduersarii clamarent. Vt ergo meliora eos edoceret, edidit *Candidam et sinceram admonitionem de philosophia Cartesianiana*,

e) Vitam et historiam Bekkeri maxime illustrauerunt V. Cel. MICH. LILIENTHAL, cuius inter Selecta literaria, extat art. II. obseruatio de Balthasare Bekkero, in qua ex *αὐτογράφοις* eius historia vsque ad Mundi fascinati editionem enarratur. Alteram vero partem exsecutus est, qui etiam Regiomontum ornauit GVIL. HENRICVS BEKKERVS, in schediasmate critico literario, de Controuersis praecipuis Balthasari Bekkero ob librum, cui titulum fecit, *Die bezauerte Welt*, quondam motis, adiecta in fine sarragine aucto-

rum, qui vel Bekkeri scriptum refutarunt, vel asseclarum more illud asseruerunt. In qua elegantia tractatione ex fontibus genuinis cuncta copiose enarrata sunt. Ceterum res eius multi quoque alii tetigerunt, praecipue BENTHEM, in Statu Eccl. et Schol. Bat. P. II. c. 1. p. 114. BYDDEVS Itag. p. 281. KETNER, Diff. de duobus impossibilibus B. de Spinoza et B. Bekkero, et qui vitam eius luculenter enarrauit NICERON, Memoires de literat, T. XXX. p. 175.

siana, ita moderate scriptam, vt non displiceret Marefio, licet vehementer ei infenso. Nec tamen id ferendum esse iudicauit Ioannes van der Wayen, tum quidem Anti-Cartesianorum partibus adhuc addictus, quas tamen postea ipse reliquit *f*, ideoque admonitioni illi more suo respondit. Quae prima animorum contra Bekkerum exulceratio mox alteram peperit, cuius occasionem dedit vulgata a Bekkero *Explicatio catechismi Heidelbergensis*. Hoc enim schediasmate dissidiis odiisque, quae inter Marefium et Altingium flagrabant, implicitus est. Equidem Marefius, cui libellus valde displicuit, concitatis in Bekkerum aliis, Classem Groeningensem sua auctoritate permouit, vt pro suspecto errorum et doctrinae non in omnibus sanae libellum haberent declararentque, effecit quoque vt in Frisiae synodo liber reprehensionem et emendationem pateretur. Conspirauerunt quoque in eo obelo theologico confodiendo facultates, quas vocant theologicae academiaram Franequeranae, Harderouicianae, et Ultraiectinae. Et a Cartesianis quidem theologis liber valde laudatus est: at suspectorum laudes parum dissentientes commouerunt. Ipse Bekkerus scripta apologia Marefio masculae, se opposuit, quod ita in furorem egit feruidi ingenii virum, vt et fisco addici publico eam apologiam curaret, et magna vehementia refutaret, nec deseruerunt Marefium alii huius factionis theologi, quibus modeste quidem at magno animo et non sine acumine Bekkerus respondit. Tandem synodo frustra in hoc negotio laborante, illud ad praepotentes Belgii foederati ordines delatum, et horum auctoritate sonante campana publicaque praeconis voce liber Bekkerianus proscriptus est, ipso auctoris affine, consule Franequerano sententiam ordinum exsequente. Qua seueritate ita fractus est Bekkeri animus, vt muneri Franequerano se abdicaret, et aliud rusticum in vico Loenen, vastato tum a Gallis, qui prope Amstelodamo aberat, adiret, ratus in hoc angulo tutius se a persecutione latere posse. Biennio post tamen, Vespam, quod oppidum est, Amstelodamo vicinum, vocatus est, spesque erat, fore, vt mature ministerio Amstelodamensi adscriberetur: quod tamen impediuit ex eius membris Laurentius Homma, suspectum eum esse heterodoxiae causatus. Fauentibus vero et pro eo rem vrgentibus nonnullis Cocceianis, institutoque colloquio inter Bekkerum et Hommam, quo ille suam fidei integritatem et puritatem demonstrauit, anno MDCLXXIX Amstelodamum ad subeunda ecclesiae ministeria vocatus est. Quo loco etsi, tot aduersitatibus iam iactatus, caute agere debuisset, ne pacem atque tranquillitatem suam noua suspicionum occasione turbaret, philosophiae amor tamen peruicit, vt anno MDCLXXX, quo insignis magnitudinis cometa apparuit, schediasmate philosophico demonstraret, nihil ab eo, velut naturali corpore, mali metuendum esse. Qua
 commen-

f) Meretur hic conferri Ven. LILIENTHAL l.c. p. 30. not. 18. lucem enim quandam controuersis Cartesianis affert.

commentatione cum temeritatem atque leuitatem quandam fouere uoluisse uideretur, aliquot inde libelli eristici enati sunt. Nec destitit tunc Cartesianorum et Cocceianorum partes iuuare, edita *Epistola de SPANHEMII Schediasmate epistolico, de nouissimis circa res sacras in Belgio dissidiis ff.* HORNII quoque *Historiae ecclesiasticae* tunc supplementum adiecit ^g, et in Daniele commentatus est, quo labore suscepto se primas fascinati mundi cogitationes concepissee fatetur, in quo tamen commentario uestigium eius rei nullum comparere testatur, Ven. LILIEN-THALIVS ^b. Postquam autem diu foetum hunc, quem mature concepit, parturiuerat, tandem exclusit, licet timidiuscule. Prodiit enim lingua Belgica: *Mundus fasciatus, siue accuratum examen superstitionis uniuersalis, quoad modum, vires, potentiam et operationem satanae malorumque spirituum in homines, et quid hi per illorum uirtutem et communionem possint.* Cuius famosi libri pars prior anno MDCXC Leouardiae, et emendatior anno MDCXCI Amstelodami, posterior eadem in vrbe MDCXCIII, et tum ambae iunctim, prodire. Cuius libri summam cum et ipse auctor operi praefixerit, et eam Ephemerides aliquot enarrauerint ⁱ, in eo describendo prolixi esse nolumus. Scopus uero auctoris hic est, mundum inani et ludicro praepudicio de operationibus spirituum fasciaturum, erroris conuincere, et ab his nugis liberare, demonstrando spiritum sine corpore in corpus agere non posse, adeoque omnes de spiritibus, eorum apparitionibus, operationibus, spectris, magis, fagis, etc. narrationes inter otiosorum ingeniorum nugae et commenta esse referendas: Satanam uero post lapsum suum catenis tenebrarum uinctum tartaroque alligatum esse, adeoque, quaecumque de eius in terra operationibus iactari solent, uel praepudicium esse praecipitaniae, et antiquitatis, uel fallacias sensuum, uel fraudes hominum malitiosorum. Quod ut demonstret, et ipsam diuinorum oraculorum interpretationem suae hypothesei attemperat, et philosophiae Cartesianae principiis ad eam confirmandam utitur, et per omnem antiquitatem currendo non sine eruditionis multaeque lectionis apparatu in gentium barbararum, Graecae, aliarumque opiniones de spiritibus et magia inquit, et quae memorabilia apparitionum et operationum spirituum exempla enarrari solent, suae hypothesei non obstare, et causas alias, quam spiritus habere, demonstrare nititur. Πρώτον Ψεύδος auctoris autem ipse *capite septimo libri secundi* detexit, ubi magna subtilitate demonstrandum sibi sumit, omnem operationem in corpus oriri ab immediato ordine Dei, adeoque ab eo ad spiritus, uel ab animae nostrae operatione metaphysica in corpus, ad spiritus reliquos consequentiam non ualere. Quo modo reuera omnem spiritus in corpus operationem negat, et eam ad Deum refert, id quod proximum

syfte-

ff) Vid. Boekzaal van Europe 1692. p. 34. Act. Erud. T. II. Suppl. p. 425. seqq. ANDR. CAROLI Memorab. eccl. T. II. P. II. p. 609. seqq.

g) Korte Begrif van Kerkelike Historien.

h) l. c. p. 52.

i) Act. Erud. 1692. p. 19. 1694. p. 241. Bibl. vniu. Tom. XXI. p. 122. seqq. Relat. innoc. 1702. p. 901.

systemati caussarum occasionalium est, quod dudum iam schola Cartesiana pepererat. Et excusat quidem Bekkerus philosophiam suam, quod non nisi indirecte eam ad hypothefin suam probandam aduocauerit: at id inuidiae tantum declinandae caussa fieri, nemo non intelligit, qui ad ratiocinationes Bekkerianas attendit. Cunctis enim et scripturae testimoniis, et veterum scriptorum narrationibus ideo machinas admouet, vt torqueat, quia impossibile esse iudicat, vt spiritus corporis expers agere in corpus possit. Hinc enata, quamprimum paradoxo libro controuersia mota est, quaestio, vnde hanc suam hypothefin Bekkerus hauserit? Et Cartesianismi aduersarii quidem magnis clamoribus conquesti sunt, mali corui malum hoc ouum esse, et ex venenato Cartesianae philosophiae fonte errorem hunc non modo vniuersi orbis testimonio, sed praecipue quoque Scripturae sacrae effatis reluctantem progenitum fuisse. Quod cum magna inuidia Cartesianos cumularet, et ipse Bekkerus in praefatione iteratae editionis de iniuria hac conquestus est, et prodierunt ex antagonistis duo ministri Belgici Ioannes Aalstius et Paulus Steenwinckelius, qui ab hoc opprobrio Cartesianam philosophiam liberare conati sunt. Et fatendum quoque ipsum Cartesium, nunquam asseruisse, nullum spiritum corpus mouere posse; recte enim obseruatum cel. HOLLMANNO *, philosophum ad Henricum Morum scripsisse: *Vt non dedecet hominem philosophum putare, Deum posse corpus mouere, quamuis non putet, Deum esse corporeum: ita eum non dedecet aliquid simile de aliis substantiis incorporeis iudicare.* Ast reuera tamen sectatores in hanc sententiam concesserunt, quamuis nuda confessione id non asseruerint; cuius, nisi fallimur, systema caussarum occasionalium exemplum luculentum est, quod non elegissent Cartesiani, si immediatam spiritus in corpus operationem realem agnouissent. Ipse vero Bekkerus, cum videret haec potissimum ab aduersariis ad constandam Cartesianae philosophiae inuidiam allegari, multis verbis protestatus est, hoc fundamentum ab ipso non allegari, sed aliud agendo se ex Cartesianae philosophiae principiis tantum demonstrare, quia in cogitando spiritus essentia ponatur, non posse motum corporis mechanicum et corporalem tribui spiritui, adeoque se *καὶ ἀνεκχώρητον* tantum disputare. Ast dicis tantum gratia haec Bekkerum allegare, adductus supra locus, nisi omnia nos fallunt, euidenter demonstrat: in eo enim non constare de operatione spirituum aliter, quam ex animae experientia et exemplo statuit, inque eo occasione motuum corporis oriri perceptiones animae, et occasione cogitationum oriri motus corporis, ex voluntate et dispositione Dei asserit, indeque concludit: spiritum alium, praeter animam nostram corpori a Deo ita coniunctam, vt ad cogitationes animae sequantur corporis motus, non posse mouere corpora, eo quod a Deo assistentiam corporis ad eum motum non acceperit. Quo ipso non potentiam quidem agendi in corpus absolute, ast in actu tamen negauit,

X x x x 2

quia

k) Pneumatol. p. 96.

l) Epp. P. I. Ep. 69. p. 107.

quia motus omnes occasione animae cogitantis Deus producit. Ex quo patet Bekkero, licet conquerenti, iniuriam non fieri, quamvis id nuper quoque viro cuidam doctissimo ^m visum fit. Ast hoc semel principio admisso facile erat, alias causas fingere vel adducere, cum essent eo tempore quidam, qui de quaestione facti disputantes materiam abunde Bekkero suppeditabant, ea, quae natura sua impossibilia a priori demonstrare cupiebat, a posteriori quoque falsa esse comprobandi. Prodierrat enim iam anno MDCLXV REGINALDI SCOTI *Detectio artis magicae*, lingua Anglica, quam Belgicam fecerat et anno MDCLXXX ediderat THOMAS BASSO: in quo libro tanta fiducia omnis magia, et quae reliqua huc referri solent, negantur, et inter fraudes et imposturas otiosorum hominum referuntur, ut indignationem publicam meruerit, et vlttricibus flammis deletus fuerit. Quo tamen fato deterri se passus haud est ORCHARDVS, quo minus spirituum malorum operationem in tractatu *de Doctrina diabolorum*, Anglice anno MDCLXXVI edito, et a GVIL. SEWEL Belgico idiomate *Amstelodami anno MDCXCI* vulgato, negaret. Id quod aduersariis Bekkeri occasionem dedit, eum accusandi, quod ab hoc auctore potissimam noui dogmatis partem accepisset. Comparuit quoque eodem tempore ex Gallis exulibus DALLONIVS quidam ⁿ, qui in *Examine oppressionis reformatorum Gallorum, in quo innocentia religionis eorum defenditur* ^o, vnum tantum esse diabolium statuit, et loca scripturae longe alio sensu, quam solet fieri in ecclesia, explicat: quem se consuluisse, haud obscure prodidit Bekkerus ^p. Aduersarii quoque Bekkeri Hobbefianismum et Spinozismum inter causas hypotheseos Bekkerianae retulerunt, eo quod ex illorum principiis ea sponte sua consequatur. Nonnulli Antonium van Dalen, ante Bekkerum oraculorum gentilium veritatem impugnantem, eaque ad imposturas sacerdotum referentem accusarunt ^q: quibusdam ^r Mallebranchius huc trahendus visus est. Quod tamen, licet systema causarum occasionalium celeberrimo philosopho placuerit, inuita fit veritate. „Is enim quamvis se credere profiteatur, veros magos esse rarissimos, quaeque de fatanae commercio dicuntur, esse somnia, recteque fieri, quod actiones in sagas et veneficos a tribunalibus omittantur, fatetur tamen, minime sibi dubium videri, quin dentur magi et sagae, possitque interdum diabolus, permittente et dispensante Deo, ob mirabiles causas malitiam suam in homines exercere ^s.“ Nobis inutilis quaestio videtur; quamvis enim ex his omnibus occasionem de hac hypothesi cogitandi Bekkerum hausisse a verisimili non abludat, et probabile sit, tum Cartesianum systema vnionis inter corpus et animam, (siue assistentiae, siue causarum occasionalium Bekkero arri-

fisse

m) loc. cit.

n) Videndus de eo BAYLE T. II. Lettr. p. 454.

o) Amstel. 1687. 12.

p) Vid. L. II. c. 9. §. 3. p. m. 52. Verf. Germ. Conf. BAYLE l. c. T. I. p. 360.

q) Conf. BENTHEM. l. c. p. 114.

r) POIRET. Ver. method. inu. verum. P. III. §. 27. p. m. 224. THOMASIVS de Crim. mag. §. 3.

s) De Inq. veft. L. II. c. 6. p. m. 287.

fisse dicamus) eum permouisse vt crederet, nullum spiritum actionem quandam in corpus edere posse, nisi peculiari Dei consilio et operatione corpori eum finem iunctus sit, tum eos, qui Scripturae et gentium testimonia in alios sensus rapuerunt, ei, persuasisse, ipsam huius traditionis veritatem posse in dubium vocari; apparet tamen ex ipsa Bekkeri tractatione, ipsum systema nouum eum suo ingenio debuisse, idque ideo eum commentum esse, quod contrariam sententiam nec fide testimonii, nec claritate rationis constare crederet. Totum enim singulare quid spirat, et ab aliorum opinionibus distinctum, nam, quaecunque operose, et obscura haud raro subtilitate disputat, eo, si summatim complecti velimus, redeunt: vnum tantum esse angelum, qui peccauerit; qui, cum protoplastos permitte Deo ad peccatum, ignoto nobis et incerto modo, seduxisset, tartari vinculis alligatus et in tenebrarum barathrum demissus sit, ex quo colligit, operationes, quas tot secula Satanae tribuerunt, ad eum non pertinere, nec ab eo editas esse, sed superstitioni et imposturis eorum, qui superstitionum credulitate callide utebantur, originem debere. Et hoc quidem a gentibus barbaris ad Iudaeos et ab his ad Christianos transiisse, saluatore, cum in his terris comparuisset, praeeudicium, quod eradicari ex animis non poterat, ferente, et se illi cum scriptoribus sacris attemperante. Oracula itaque diuina, de potestate angelorum malorum praecipientia, de peccato et hominibus nefariis esse intelligenda; nec eiusmodi operationes ad spiritus bonos esse trahendas. Hoc vero modo rectius Deum et creaturas distingui, et sincerius Deum coli timerique, cum contraria de diabolo opinio in Deum grauissime peccet, illumque reapse Deum faciat. Haec insigni, qua pollebat eruditionis et lectionis apparatu, ingenii quoque elegantissimi foecunditate, quae Bekkeri denegari nequeunt, ita in crustauit, vt infinitos sibi lectores compararet, et haud paucis praeeudicium tot seculorum vnus felicissime prostrauisse crederetur. Quin et illi, qui ab ipsa hypothese, et imprimis a modo Scripturae S. testimonia in hanc sententiam detorquendo abhorrebant, nouitate paradoxae opinionis, et fiducia hypothese omnium gentium temporumque opinioni contrariam asserendi commoti, auide in libri huius lectionem inuolarunt, et hinc non modo inter Batauos, magna cupiditate lectus, sed a Gallis quoque, Italis, Germanis auidissime emtus est, sic vt tradente TENZELIO in bimestri spatio quatuor exemplarium millia venderentur, nec Amstelodami vnum tum amplius reperiretur. Nec solum in vernacula vbique disseminatus, sed in alias quoque linguas, Italicam, Gallicam, Hispanicam, Germanicam liber translatus est, quarum versio-num Germanica ineptissima, Gallica elegantissima et Belgico exemplari comparanda visa est. Ita vero dum certatim in plausus auctoris ruit orbis

Xx xx 3

eru-

1) Colloq. menstr. 1692. p. 109.

2) Car. crit. Reimmann. p. 782. seq. BAYLE
Lc. T. I. p. 349. Prodiit Germanica 1693. 4. quamenim REIMMANNVS Hist. atheismi S. III. p. 486.
narrat in 12. quatuor tomis comprehensam, du-
bitamus an extet.

eruditus, isque de vulgari opinione iam iam triumphat, adeo ut numis quoque cufis *, velut alter Hercules monstrum superstitionis enecasse praedicaretur, tandem excitata est collegarum Bekkeri vigilantia, ut publica actione cum eo agere constituerent, curam adhibitori, ne ex audaci sacrorum oraculorum corruptione detrimenti aliquid accipiat respublica Christiana. Primum itaque senatus ecclesiasticus Amstelodamensis minor cum Bekkero per delegatos egit, et quinque membris, nempe ministris tribus, et senioribus ecclesiae duobus in mandatis dedit, ut quid in hoc libro potissimum reprehendendum sit, ipsi exponerent. Quamvis enim multa in editione altera Bekkerus mutasset, aut audacius dicta, aut sarcasms inuidiam cedere apta, rem tamen ipsam tantum abest, ut mutauerit, ut potius noua eam luce collustrare summis viribus sit conatus. Delegati ecclesiastici senatus nomine haec tria potissimum Bekkero capita obelo digna exponunt. I. Blaspheme eum de ecclesia loqui, et peruersa atque profana audacia Scripturam Sacram interpretari. II. Inconsiderate scribere de operatione spirituum. III. Temerarie illudere confessioni fidei publicae, cui ipse non minus, ac alii verbi ministri, subscripserit. Excepit contra has accusationes Bekkerus, male mentem suam eos assecutos fuisse, et mala fide hypothesin retulisse. Ut itaque iuste se agere velle senatus ecclesiasticus ostenderet, iussit Bekkerum ipsum libri et hypothesium compendium conscribere, ut de certa eius mente constet. Quo oblato cum recte delegatos de libro ipso retulisse, appareret, cunctorum suffragiis ille damnatus, auctor autem reprehensus est, quod sine censura eum edidisset. Ille ad doctoris theologi iura sibi collata et ad synodum Edamensem breui futuram prouocauit, nec tamen locum inuenit, eo quod male libertate ista usus fuisset. Ideo oblato sunt illi articuli tredecim mense Augusto anni MDCXCI, illisque subscribere iussus est; additis minis, nisi intra sex hebdomadam spatium resipuerit, munere vel interdictum, vel plane priuatum iri. Inter eos articulos primus fuit, ut confiteretur, animam hominis in corpus agere, idque non necessitate naturae Deo operante; neque animam modum corporis esse: ex quo constat, ad Spinoziticum systema ex Cartesianismo male adhibito enatum Bekkerianam hypothesin theologos Amstelodamenses retulisse. Non tamen ad haec attendit Bekkerus, causamque ad synodum Edamensem retulit: in qua cum accusationes pristinae obicerentur, et imprimis a confessione ecclesiae publica et synodi Dordracenae decretis, quibus subscripserit, discedere diceretur, frigide respondit, se ad tenenda confessionis verba omnia, et tuendam versionum biblicarum fidem nunquam se sacramento obstrinxisse, sed ad dogmata capitalia hanc tantum fidem pertinere. Male id synodum habuit, cuius auctoritatem Bekkerus reiiciebat; libri itaque eius fisco addicti sunt, ipse intentata auferendi muneris poena resipiscere iussus est: at ille nullam in se potestatem synodum hanc habere protestatus sententiaeque latae syn-

grapham

*) Exhibet eorum talem Веккер in fronte Diss. cit.

grapham postulans, irrito conatu discessit. Res itaque ad senatum ecclesiasticum ecclesiae Amstelodamensis maiorem, Classis inter Batauos vocant, reducta est, quae decreto illi iniunxit, vt ad capita accusationis tredecim illi oblata responderet; elapsoque mense aut reuocaret emendaretque sententiam, aut munere se abdicaret. Obtulit Bekkerus articulos satisfactorios sex, quibus mentem suam tolerabilius declarari perhibebat, rogans Classis, vt patienter ea ferret, quae non nisi problematice in posterum, proponere constituisset, animum enim sibi non esse religionis capita vlla laedere. Concessit id precibus eius Classis Amstelodamensis, et munere sacro porro fungi illi permittit, at indignantibus reliquis synedriis ecclesiarum, quae hanc Amstelodamensium lenitatem et tolerantiam aegerrime ferebant, et scriptis quoque literis circularibus detestabantur. Classis itaque dictos articulos auxit et amplificauit, et postulauit a Bekkero, vt subscriptione promitteret, se hypotheses suas sibi seruaturum, neque amplius voce vel scripto disseminaturum esse. Qua in re cum beneuolentissimos iudices expertus esset, maluit tamen hypothesin electam defendere, vnde factum, vt mense Ian. anni MDCXCII, ad XI hebdomades suspensionis quam vocant poenam subire cogeretur. Ille interea temporis, cum a munere sacro vacandum erat, Frisiam salutauit, vt libros residuos maiori cura absolueret, emendaretque, at cum literis encyclicis causam hanc a Classibus iugulari intellexisset, breui Amstelodamum reuersus est, moxque innotuit ad dicendam causam in synodo Alckmariensi eum inuitatum esse. Quae cum reiectis articulis eius reuocationem vrgeret, ipsi libello singulari, se illius synodi auctoritate nec iure nec facto stringi, demonstrare conatus est. Non accepit tamen illum libellum synodus, sed proposito errorum elencho poenitentiam, veniae deprecationem, mentis et opinionis emendationem poposcit. Quod cum renueret, et aliam processus formam Bekkerus expeteret, iterum a munere, et s. synaxis quoque vsu decreto synodi exclusus est, ipso protestante, quod nec debito assessorum numero constitisset synodus, nec audientiam ipsi fecisset, sicque sine vlllo effectu iuris egisset. Et haec quidem a classibus atque synodis acta sunt ¹⁾. Ex altera parte theologi ad restinguendum hoc incendium vndique accurrerunt, tantusque libellorum Antibekkerianorum aceruus prodit, vt quadrigis conuehi potuissent, testeturque P. BAYLE ²⁾ centum florenis eos vix coemi posse, quorum recensionem ipse Bekkerus edidit ³⁾. Inter quos imprimis innotuerunt Florentinus Costerus, Simon de Vries, Henricus Brinck, Melchior Leydekkerus, Petrus Hamerus, Iacobus Koelman, Euerhardus van der Hooght, Ioannes Verryyn, Ioannes Molinaeus, Henricus Groenewegen, Ioannes van der Wayen, Ioannes Aalstius, Paulus Steenwinckel, Petrus van Mastricht, Petrus Poiretus, de quibus praeter BECK-

HERVM

¹⁾ Scripta huc pertinentia, ex quibus acta colligi possunt, diligenter enarrat BECKHERVS I. c. §. 15. p. 22. seqq. conf. BEN THOM. I. c. P. II. c. 1. p. 114.

²⁾ I. c. T. II. p. 375.

³⁾ Franceq. 1692. 4.

HERVM ^b videndi BENTHEMIVS ^c atque BVDDVS ^d. Neque a fatyra abstinerunt eius aduersarii, poematis, inscriptionibus, imaginibus nouam hypothesin eiusque parentem traduentes; quamuis non defuerint, qui simili ratione eum in coelum extollerent. Cuius generis scriptiuncularum ex vtraque parte editarum collectio iam anno MDCXCI prodiit ^e. Ipse vero Bekkerus, qui audaci animo utebatur, sibi non defuit, institutaque *Enarratione scriptorum ipsi oppositorum* ostendere satagit, quam iniquis modis aduersarii cum eo egissent: prudenter autem a controuersiae ferra cum his scriptoribus reciprocanda abstinuit, quod sexcentis eum molestiis certissime cumulauisset. Vni tamen Euerardo van der Hooght respondit, reliquos magno animo contempsit. Id quod haud pauci eo traxerunt, quod non habuerit, quod honestis titulis reponeret. Maxime quae P. Poiretus contra eum monuerat, talia amicis Bekkeri visa sunt, ut nisi quaedam opponeret, opinioni nouae magnum detrimentum allatura sint ^f. Illi itaque atque Leiddekkero et P. van Mastricht, qui Latino sermone contra eum scripserant, eodem idiomate respondere promisit, sed non praestitit, incertum vtrum, conscientiae malae causa; an metu, ne multitudine obrueretur. Neque tamen censendum asseclas et *προμάχους* Bekkeri defuisse. Cum enim ingens iam tum eorum esset numerus, qui Hobbesianis et Spinozianis principiis imbuti theologos contemnebant, rati inuenisse se, non quod pueri in faba, acerbis satyris aduersarios Bekkeri momorderunt. Peculiaribus scriptis autem hypothesin eam defendere susceperunt LVCAS VAN GIVNST ^g, et IOANNES PELL ^h, quibus addenda controuersia epistolaris inter GVIL. VAN BLYENBERGH et GVIL. DEVRHOFIVM, tum inter hunc et HENRICVM BRINCK agitata ⁱ, qua de natura et operationibus animae humanae, angelorum et diabolorum disputatum est, de quibus scriptis omnino consulendus, quem aliquoties laudauimus BECKHERVS ^k. Quia vero mundus fascinatus in omnem fere terram exierat, et haud paucos admiratores sibi comparauerat, aliarum quoque regionum theologi hanc *παραδόξολογίαν* eneruare et ineptias Bekkerianas profligare coeperunt, quorum indicem videtis, apud BECKHERVM ^l et GRAPIVM ^m. Non permittit loci et instituti huius ratio, ut quid hypothesi Bekkerianae opposuerint viri docti et philosophiae gnari (theologorum enim, qui Scripturae testimonia vindicarunt heic in censum non veniunt) prolixè enarremus. Possunt autem ea, quae maxime neruum intendisse iudicata sunt, omnium rectissime ex P. POIRETI ⁿ, obseruationibus disci, qui maxime philosophicis telis causam Bekkerianam confodit. Obseruatis, nedum spiritus in corpora agere nequeant,

b) In fine Diss. cit.

c) l. c. p. 114. 139.

d) l. sag. p. 281.

e) Cat. crit. bibl. Reimann, p. 782.

f) Conf. STOL. Hist. lit. l. c. p. 510.

g) Der gefallen Engel waenlos, Amst. 1692, 4.

h) Wonderdaden des Allerhoogsten, Amst. 1693.

i) Amst. 1692. 1693.

k) §. 22. p. 36.

l) l. c. p. 38. 39.

m) Theol. rec. controu. P. II. p. 81. 82.

n) l. c. p. 215.

ant, Ipsa potius corpora neque esse neque agere in se posse, nisi per Spiritus. Non concipi enim posse, qui corpus moueat corpus motusque vno ex corpore in aliud transeat, nisi concipiatur vis omnino spiritualis, certa quadam conatus mensura sese veluti in materiam diffundens, inque eius partes modo in has modo in illas successiue agens. Mentis porro siue spiritus esse Dei progeniem, eiusdemque cum Deo naturae, adeoque eius imaginem in eo quoque referre, quod eorum desiderium, ad similitudinem desiderii Dei, efficax, hoc est, agens et potens fuerit, virtute a Deo impressa. Deo, vt repraesentaret in spiritibus vim, qua pollet mouendi corpora, perinde fuisse, vtrum eis daret corpus aliquod speciale et proprium, quo intercedente in alia corpora agerent, an vero statueret, eos solis suis desiderii in materiam acturos eamque directuros, neque enim alterum altero esse difficilius. Si creati nonnulli spiritus a Deo defecerint corpoream materiam, cui regendae praesuerint, non posse non euadere inordinatam, tenebrosam, corruptam, et in hoc ideo elemento corrupto et tenebroso posse suam potentiam eos exercere: mirum itaque non esse, si homo a Deo deficiat, quod potenter in eum mali spiritus agant. Causam itaque non esse, cur intellectus histrionicus in eneruanda Scriptura sacra tantopere desudet. Aliorum obiectiones breuitatis causa non adducemus, ea autem legi a lectore cupimus, quae pro eneruando Bekkerianismo ex philosophia attulit B. IO. FR. BYDDEVS ⁿ. Sed vt finem narrationis de fabula Bekkeriana faciamus, ad palinodiam canendam is tandem, iubente et cogente senatu Amstelodamensi, coactus est, ita tamen id facere tentauit, ne retractasse videretur. Quod cum mire proceribus displiceret, tandem suspensio prorogata, et cum sic quoque cedere pertinaciter recusaret, munere pariter atque communionem ecclesiae reformatae priuatus est mense Augusto anno MDCXCII. Vacauit tamen locus eius in ministerio vsque ad mortem eius, ipse integrum stipendium accepit, habebat enim inter proceres, qui eum tuebantur. Ita in sententia perstitit vsque ad obitum, qui III. Id. Iun. anno MDCXCVIII contigit, qui enim morti proximum resipuisse tradunt, a filio, qui obitus parentis historiam ^o edidit, refutantur. Vtrum autem eorum coniectura vera sit ^p, qui omnem eum spiritum defectorem neuagisse coniecerunt, rati, dicis tantum causa et ad leuandam inuidiam eum scenam hunc in modum instruxisse, difficile definire licet. Ipse enim aperte huic coniecturae contradixit; hypotheseos argumenta autem ab eo allata talia sunt, quae facile id nobis nec sine verisimilitudine persuadeant. Tutissimum ergo est in eo ἀπέχεν.

n) Phil. theor. P. VI. c. 2.
o) Amstel. 1698. 2.

p) BENTHEM. l. c. p. 113. THOMASIVS de
Crimine magiae §. 6.

